

Arkeologisk Beskrifning öfver Bara härad

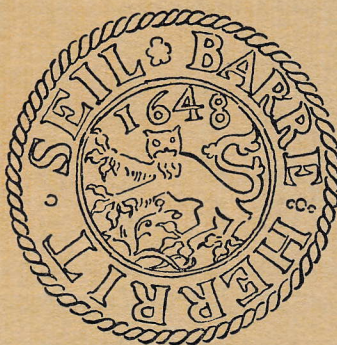
Upprättad år 1878 af

NILS G. BRUZELIUS

Utgiven med kommentarer

av

Ingemar Ingers

AB JAN RALLING

Malmö Tel. 040-15 80 50

Helsingborg Tel. 042-15 90 80

Man ska hyra ett BANKFACK och känna sej trygg!

Det är ingen lyx att ha ett bankfack i sparbanken. Avgiften är låg och dessutom avdragsgill i deklarationen.

Men det ger en ovärderlig trygghetskänsla att veta att man har sina oersättliga värden i säkraste förvar, skyddade mot brand, stöld och översvämning.

Det finns bankfack i olika storlekar för varje behov. Ett bankfack är privat — endast innehavaren äger tillträde.

Gör slag i saken genast och hyr ett bankfack av oss! På bara några få minuter har du fått nyckeln till trygg och ordnad värdeförvaring.

Arkeologisk Beskrifning öfver Bara härad

Upprättad år 1878 af

NILS G. BRUZELIUS

* Utgiven med kommentarer

av

Ingemar Ingers

*Tryckt med bidrag av
Ebbe Kocks stiftelse vid Lunds universitet*

*AB Skånska Centraltryckeriet
Lund 1974*

F Ö R E T A L

"Arkeologisk Beskrifning öfver Bara härad, upprättad år 1878 af Nils G. Bruzelius" är titeln på ett manuskript, som förvaras i Kungl. Vitterhets-Historie- och Antikvitetsakademiens arkiv i Stockholm. En avskrift därav förvaras i Lunds Univ.-bibliotek, och den ligger till grund för denna utgåva. Författaren var rektorn vid Ystads läroverk fil. dr Nils Gustaf Bruzelius, som var prästson från Skytts Tomarp och född 1826. Redan i sina tidigare studentår var han ivrigt sysselsatt med förhistorisk arkeologisk forskning, som framför allt omfattade landskapet Skåne. Det är ingen överdrift att påstå, att Nils Gustaf Bruzelius var den som förde utforskandet av Skånes förhistoria upp till en vetenskapligt försvarlig nivå, och resultatet därav har han ådagalagt i flera avhandlingar, ävensom i åtskilliga otryckta manuskript. Han var under 1850-talet verksam vid Lunds Universitets historiska museum, där han upprättade en huvudkatalog över samlingarna, som ännu fortsattes. 1859 gjorde han en studieresa till flera av Europas länder för att ännu bättre fördjupa sig i den arkeologiska vetenskapen. Men på grund av ovissa utsikter på museibanan övergick han 1860 till läroverkstjänst. Han var till 1864 adjunkt vid Malmö läroverk eller latinskola och var därefter till 1884 rektor vid Ystads läroverk. Han var i sina sista år bosatt i Lund, där han avled 1895. På 1860- och 70-talen, då han hade ferier från skolarbetet, genomreste han stora delar av Skåne för att undersöka och beskriva forn-lämningar, fornfynd och kyrkliga minnesmärken. Det skedde med anslag från Vitterhets- Historie- och Antikvitetsakademien. På så vis undersökta blev Oxie, Skytts, Vemmenhögs, Ljunits, Herrestads, Ingelstads, Järrestads, Albo, Bara och Torna härader. Därtill skall nämnas, att Bruzelius var en flitig insamlare för Nordiska Museets räkning under dess tidigare år. 1876 utgav han ett värdefullt kulturhistoriskt arbete, Allmogelifvet i Ingelstads härad, som vittnar om djupgående engagemang och stor inlevelse i ämnet.

Av Bruzelius' häradsbeskrivningar är tidigare ett utdrag av redogörelsen för Oxie härad publicerat av Helge Andersson i Malmö fornminnesförenings årsskrift 1957. Det omfattar Malmö stads område och omgivande socknar.

Det har länge varit ett önskemål hos utgivaren att för Bara härads hembygdsförenings räkning kunna publicera denna nu snart 100-åriga härads-

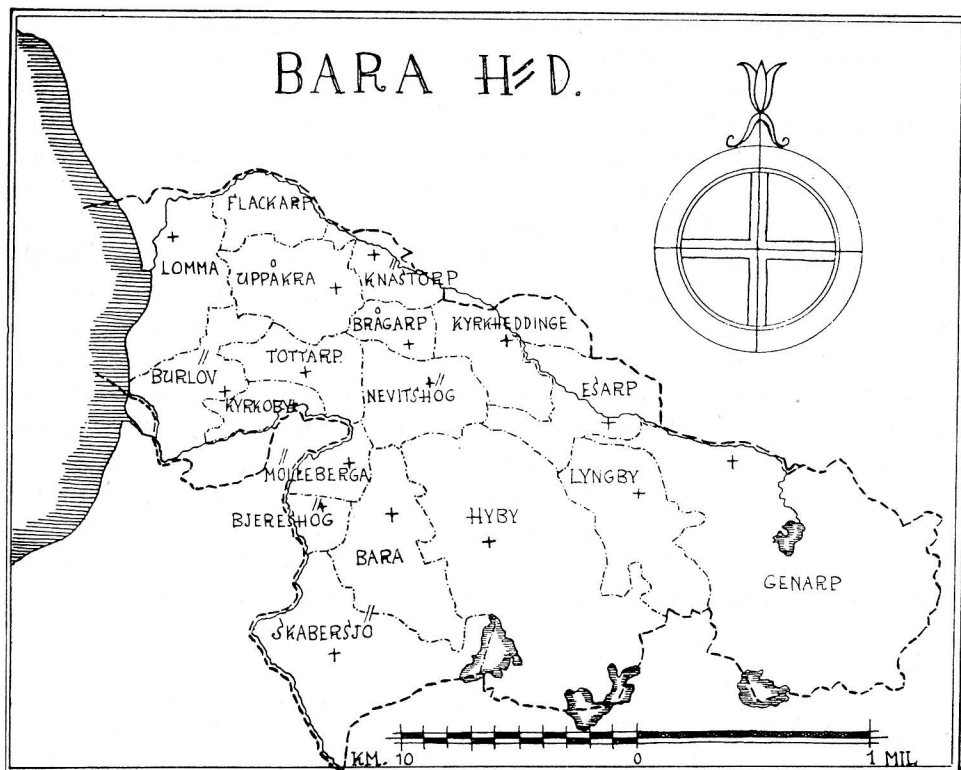
beskrivning, som är tillkommen på en tid, då både fornlämningar och kyrkliga minnesmärken var bättre bibehållna än i våra dagar. Man märker vid läsningen av denna beskrivning, att Bruzelius' huvudintresse har varit den förhistoriska arkeologien. Han var en mera framstående kännare av fornlämningar och fornfynd än av kyrklig konst. Men hans iakttagelser över kyrkliga minnesmärken är likväl av intresse. Han var en duktig tecknare, och hans avbildningar av fornlämningar i det skick de hade på 1870-talet, ävensom av kyrkliga inventarier har sitt egenvärde och är här alla återgivna.

Manuskriptet återgives här med författarens stavsätt. Den enda avvikelser från manuskriptet är att äldre skrivningar av sockennamnen, som av Bruzelius anföres, här är uteslutna. De är inte alltid representativa, är stundom felaktigt återgivna och har ingen uppgift om årtal. I en särskild avdelning efter Bruzelius' text är en av utgivaren författad kommentar. Där jämföres med nutida förhållanden, dels utifrån egna iakttagelser, dels genom jämförelse med annan litteratur och främst museimannen Bengt Engströms förtjänstfulla verk *Fornlämningar och fynd från förhistorisk tid i Bara härad* (Lund 1927, Bidrag till Bara härads beskrivning 5). Vid jämförelse med en senare tids förhållanden upptages endast ovan jord synliga fornlämningar men icke fyndplatser under jordytan, såvida de icke redan av Bruzelius är berörda.

Ett värdsamt tack framföres till Kungl. Vitterhetsakademiens arkiv, som har givit tillstånd till publiceringen och till Ebbe Kocks stiftelse vid Lunds universitet, som har beviljat bidrag till tryckningskostnaderna. För välvilligt bistånd vid de undersökningar och bearbetningar, som har föregått utgivningen, framföres ett uppriktigt tack till brandchefen Harry Bengtsson, Klågerup, landsantikvarien Evald Gustafsson, Lund, och fil. lic. Torsten Karlson, Hässleholm.

Lund i juni 1974.

Ingemar Ingers.

1. Socknarna i Bara härad. Karta ritad för Bara härads hembygdsförening av Albert Eskeröd.

Bara härad

Detta härad, som i vester begränsas af sundet, skiljes från det norr om liggande Torna härad genom Höje å och från det i sydväst belägna Oxie härad genom Seje å. I söder och sydost gränsar det till Wemmenhögs härad, der dock inga naturliga gränser förefinnas. Dess största längd är i nordvest och sydost omkring 3 mil; bredden är störst i söder, der den utgör ungefär 2 mil. Den nordliga större delen, nemligen socknarne Lomma, Flackarp, Uppåkra, Burlöv, Görslöv Kyrkeby, Bjereshög, Tottarp, Knästorp, Brågård, Nefvitshög, Kyrkheddinge och Esarp, utgör ett verkligt slättland, och saknar numera allt hvad skogar heter. De södra och sydostliga socknarne, neml.

Mölleberga, Bara, Skabersjö, Hyby, Lyngby och Genarp äro deremot mera backiga och ännu till en del ganska skogrika, utan att dock sakna välodlade och sädesrika åkerfält. I synnerhet finnas på herrgårdarne Skabersjö, Torup och Heckeberga serdeles stora och vackra bokskogar, mycket rika på rådjur och åtminstone hvad Heckeberga beträffar, äfven på kronhjortar. Denna trakt har äfven ett stort öfverflöd på småsjöar, bland hvilka Yddinges, Fjällfota och Heckeberga sjöar äro de betydligaste och hvilkas skogbekransade stränder och holmar erbjuda för den resande många idylliska och ögat smekande utsigter. Wigtigare än nämnde sjöar äro, med afseende på den äldsta befolkningens inträngande i landet, de förut omtalta Seje- och Høje åar, i hvilkas närhet talrika fornlemningar, såväl från sten- och bronsåldern som jernåldern ännu finnas, oaktadt utan tvifvel talrika grafminnen under tidernas lopp blifvit förstörda, framförallt sådana, hvilka bestått af större stenar, som i dessa delwis stenfattiga trakter äro och länge hafva varit af värde.

Allmogen i dessa trakter liknar i de vestra och södra socknarne mest befolkningen inom Oxie och Wemmenhøgs härad, men i de östra socknarne mest Tornaboarne. I "Skånska Folkdrægter", utgifna af Arvid Kurck, framställes bonden i Bara härad iklädd följande högtidsdräkt: Lågkullig svart filthatt med silfverspänne och svart "borda", blå tröja och väst med silfverknappar, hvita långbyxor och stöflar. Att dräkten i förra århundradet och troligen äfven i början af detta varit annorlunda, synes af en grafsten från 1745, hvilken ligger strax vid ingången till Bjereshøgs kyrka. Å densamma framställes en nämndeman med fyra söner alla klädda i långa enradiga rockar, kortbyxor (troligen föreställande dylika af bockskinn liksom i Torna härad), strumpor och teml, höga stöflar. Ännu kan man hos en eller annan åttioåring se liknande plagg, förvarade på kistbotten, men snart skola dessa saker ej vara att få. Hustruns dräkt öfverensstämde till en stor del med Torna härads dräkten, nemligen Klut af fint linne eller bomullstyg, spede- eller spydetröja, vanligen grön med sammetsborder, Maljor af silfver med tillhörande kedja för sammansnörningen, temligen korta kjortlar, gröna eller svarta, för olika bruk, lintyg med hög krage, svarta strumpor af ull och skor med rosetter af gröna sidenband. Numera finnes ingen folkdräkt, alldenstund de aldra fleste af befolkningen blifvit moderniserade och till det yttre åtminstone förvandlade till herrar och damer. Dock äro ännu en del hofbönder, i synnerhet under Heckeberga och Björnstorp mera enkelt och gammalmodigt klädda.

I äldre tider voro gårdarne här liksom i de flesta härad på slätten "kringbyggda", d.v.s. bestodo af fyra längor, som omslöt en fyrkantig gård. Husen voro uppförda af korsvirke och försedda med "klinevägg" och halmtak. I senare tid äro många gårdar uppförda af tegel och likna mindre herre-

gårdar. I allmänhet är folket beskedligt och städadt samt har följt med sin tid, hvad allmän upplysning beträffar.

Såsom redan blifvit antydt, ligga de flesta fornlemningarne i de socknar, som äro belägna nära hafvet eller ej långt från Seje och Höje åar. Öfverallt finner man fornsaker, såväl på fälten vid dikning och plöjning som i de talrika torfmossarne, samt i de senare äfven ben och horn af vilda djur, som der omkommit. Såväl de fasta fornlemningarne som de löst liggande sten-sakerna visa sålunda, att denna trakt varit, åtminstone delvis, bebodd redan under stenåldern, hvilket man äfven hade skäl att antaga på grund av dess läge.

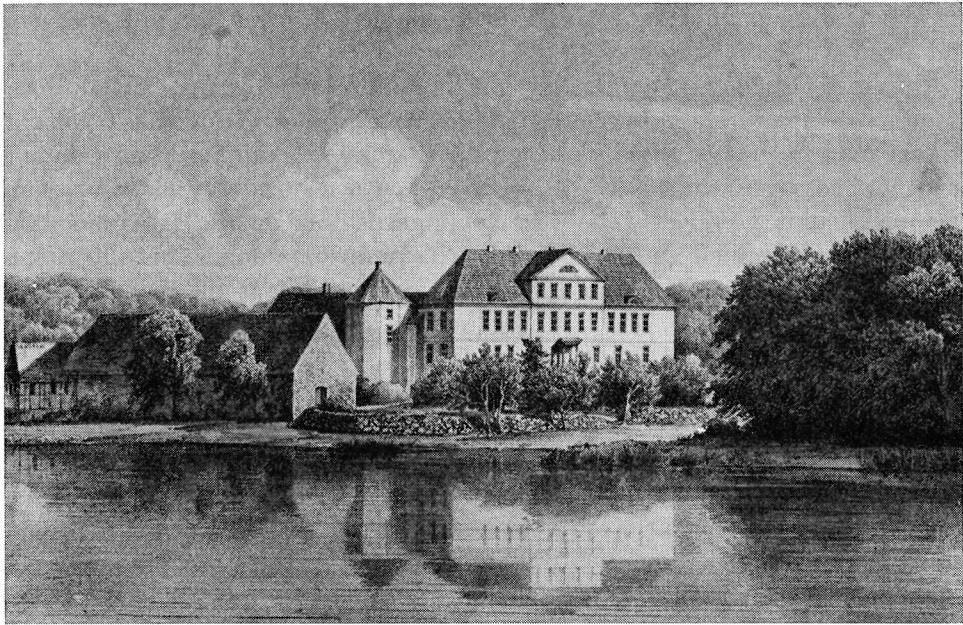
N:o 1. Genarp

Inom denna socken har jag ej kunnat upptäcka några fasta fornlemningar, hvarken i form af högar eller stensättningar, oaktadt jag härom förfrågat mig såväl hos Kyrkoherden Strömer, som på allt sätt sökt främja mina undersökningar, som hos Kantor Helén, hvilken länge vistats inom församlingen.

Genarps Kyrka, som är byggd af Hack Ulfstand, fordom egare till Heckerberga, gift med Pernel (Pernilla) Gøje och Anna Parsberg, är en af de vackrare landkyrkor i Skåne. Den är uppförd 1590 i holländsk renaissance stil, som mycket användes i slutet af 1500 och början af 1600 talet i Danmark, från hvilken period vi hafva i behåll, bland andra byggnader i Skåne Kristianstads Kyrka samt på Sjelland Rosenborgs slott, Börsen i Kjøbenhavn och Fredriksborg, hvilket senare slott dock till en del nedbrann under Fredrik VII:s tid men nu är restaurerad.

Ifrågavarande kyrka behöfver nu i hög grad en grundlig reparation och förtjenar den äfven. Ännu finnas kvar tvenne väl arbetade "herrschaftstolar" hvarå står: Fru Pernel Gøje, Hack Ulfstand, Fru Anna Parsberg, 1593, jemte vapnen. Dessutom äro på dem fyra ganska väl målade menniskofigurer framställda.

Dessutom finnes en läktare, hvarå läses: "Anno 1669 lod ærlig og velbørdig Frue Fru Mette Rosencrantz Salig Her Niels Krabbe Dette pulpitur opsette. S. H. Niels Krabbes 16 anner på hans fæderne och møderne. Fru Mette Rosencrantz 16 anner på hendis Fæderne och Hendis Møderne; Kabel Tornecrantz; Juel, Gamle Schrammer; Tott Dotting; Rosencrantz Kaas; Gamle Lunge Hollunger; Stenfelt Løcke; Rosencrantz Gied; Glob Juel; Krabe Rosencrantz; Friis Gyldenstjerne; Grobe Ulfstand; Ullfeldt Spare; Hardenberg Knob; Ulfstand Bille; Ulfelt Krabe; Hardenberg Høg; Skram-

2. Heckeberga gamla slott. Litografi av F. Richardt i Ljunggren, Skånska herregårdar.

me Gyldenstern; Hack Skenkel". I tvenne grafkor ligga medlemmar af slägterna Ulfstand, Kaaser, Silfverskjöld m. fl. Predikstolen, som trol. är af samma tid som kyrkan, är i renaissance stil med Hack Ulfstands, Pernel Gøjes och Anna Parsbergs vapen. Dopfunten är deremot från slutet af 1200 talet eller från början af 1300 d:o, med rund skål, fyrkantig fot med djurhufvuden och har troligen stått i någon äldre kyrka.

Inom socknen ligger det stora herresätet Heckeberga, som är noga beskrifvet i "Skånska Herregårdar". Det der aftecknade boningshuset med tillhörande byggnader är dock nu fullkomligt nedrifvet samt ett nytt särdeles ståtligt slott i holländsk renaissance stil, efter ritning af Hofarkitekten Zettervall uppfördt af nuvarande egaren, Baron T. Wrangel von Brehmer. Ladugården är nu byggd på fasta landet, ett stycke från sjelfva slottet.

Inspektoren på Heckeberga, Mattsson, eger en temligen betydlig samling fornsaker, till aldra största delen från stenåldern, men några från brons- och jern-åldern samt medeltiden. Deribland finnas väl åtskilliga vackra sten-saker, men inga, som förtjena att särskildt omnämnas.

3. Lyngby gamla kyrka, västra gaveln. Teckning tillhörig Bara härads hembygdsförening.

N:o 2. Lyngby

I "vägamötet" mellan Lyngby, Esarp och Klågerup vid Hessleberga by, ligger en större samling af ganska ansehlige stenar, "Mangelstenar" kallade, hvilka fordom utgjort en stendyss, som förstördes för omkring femtio år sedan.

I norra delen af Esarps [bör vara Lyngby] socken ligga på en naturlig höjdsträckning tvenne högar, af hvilka den ene är belägen å N:o 5 och har en omkrets af omkring 216 fot samt höjd af 12 fot. Den andre, som är belägen å N:o 12, har en omkrets af omkring 188 fot och höjd af 8 fot. Båda sakna plantering och inhägnad, men äro temligen väl bibehållna. Andra yttre fornlemningar finnas ej mig veterligen.

Kyrkan är delvis gammal, delvis tillbyggd af en President, Friherre Mör-

ner, egare af Assartorps säteri, som härför beviljades jus patronatus till Lyngby. Vid norra sidan har varit en portal, som nu döljes af vapenhuset. En Kristusbild med korsade fötter sitter på ena väggen; senare och mindre godt arbete. En oljetafla föreställande Kristus med törnekrona å hufvudet och liljespira i handen; dåligt arbete. Altare, predikstol högst skrala; senare tiders fuskverk. Grafkor finnes för friherrliga ätten Mörner, som fordom egt Assartorps säteri. Genarp och Lyngby utgöra, jemte Göddelöf i Torna härad, ett pastorat.

N:o 3. Skabersjö socken

(Annexet Törringe är af mig beskrifvet under Oxie härad).

Inom denna socken finnes ej någon ättehög, men å hemmanet N:ris 7 och 15 Skabersjö ligger å en liten aflång upphöjning en ganska ansenlig långdyss med en del af omgifningsstenarne qvar. Af allmogen kallas den Dyssesten", och säges det, att man flera gånger sett en man rida på "en hoelös hane" till närliggande sandkulle.

Såsom teckningen visar består fornlemningen, hvilken är omkring 172 fot lång, af en 281 cent. lång, 108 cent. hög och 180 cent. bred öfverliggare, som hvilar på tvenne nära två meter långa flata stenar. I nordöstra ändan finnas qvar 10 omgifningsstenar vid ena och 7 d:o vid andra sidan. Inalles äro dessutom 15 stenar synliga, lagda på sätt, som teckningen visar.

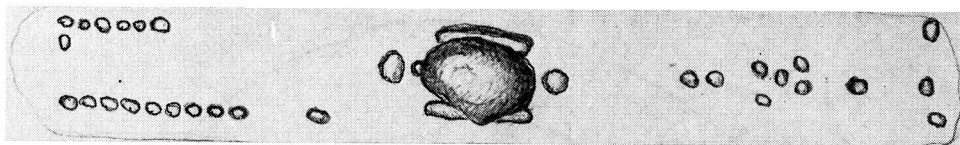
Kyrkan är ganska gammal, men saknar arkitektoniskt värde. Predikstolen är från sjuttonhundratalet och äro anbringade på baldakinen Otto Thotts och Christina Kaas vapen. O. Thott egde Skabersjö från 1722 och dog 1758.

I kyrkan finnes uppsatt en familjetafla, målad på koppar öfver Prosten öfver Bara härad Georg Faxe (död 1681) med två fruar, 8 vuxna och 4 svepebarn, hvilka senare framställes liggande i rad på ett bord.

Ett "Epitaphium Johannis Strutz" finnes äfven qvar. Strutz var Prost och Kyrkoherde i Skabersjö samt född 1724, död 1804.

Äldre grafstenar finnas öfver flera prester, såsom öfver Michael Petregius, Jacobus Lymerius och Georg Faxe.

Enligt ett gammalt inventarie-protokoll fans en altartafla med följande inskrift: "Anno D:ni 1586 in laudem nominis divini ac usum et ornamentum hujus Ecclesiæ i-qva Sancta Trinitas adoratur hanc men-sam fieri fecit Holgerus Ulfstand ejusdem Ecclesiæ Patronus", äfvensom ett epitaphium öfver Kapten Fredrik Thott, herre till Skabersjö och Eskilstrup född 1655, död 1706, samt

4. Dyssesten i Skabersjö.

Thottska vapnet med inskrift: "Kongl. Maj:ts till Sverige Troman och Öfverste af Cavalleriet den välborne Herre Herr Owe Thott Tagesson till Skabersjö och Bjersöholm är född på Ericsholm d. 7 Febr. anno 1626 och i Herranom salig afsomnat på Skabersjö d. 25 Sept. 1666".

Deremot finnas inga grafstenar öfver de förre egarne till Skabersjö.

I prestgården förvaras en kommunionkanna af silfver. Å locket framställes en pelikan med tre ungar. På främre sidan äro tvenne vapen ingraverade och deröfver läses: "Magnus von Brömsen, Jacobina Appelgreen Anno 1699 d. 11 Februarij". Dessutom finnes en kalk med patén, båda af silfver. Å kalkens fot finnes ett kors med IHS, på midtelpartiet IESVS; på paténen är ett kors. Båda sannolikt från 1600 talet.

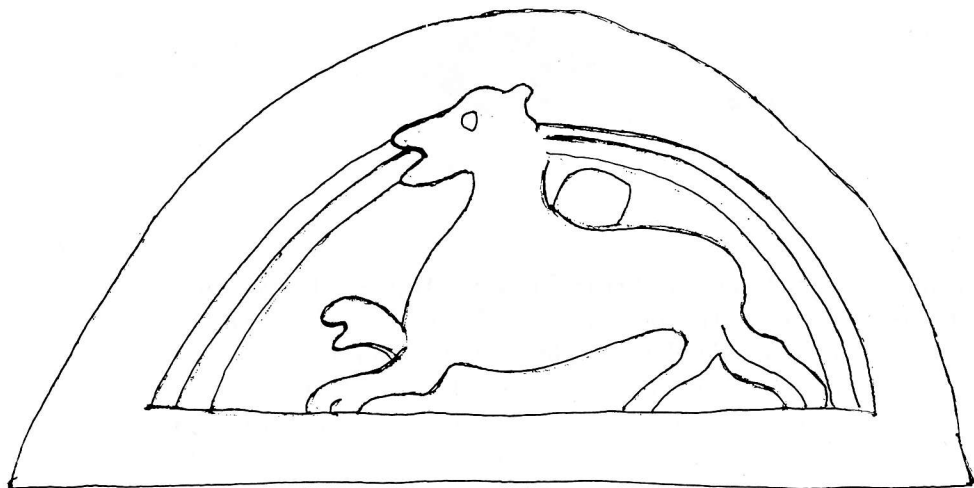
På Skabersjö herregård, som är beskrifven af G. Ljunggren, "Skånska Herregårdar", förvaras en del familjporträtter och ett gammalt stamträd, beskrifvet i Brings disp. om Bara härad, sid. 33.

N:o 4. Knästorp

Genom Höje eller Lomma å skiljes denna socken i tvenne delar, hvaraf Norra Knästorp ligger i Torna härad, alldenstund nämnde å på en längre sträcka utgör gränsen emellan Torna och Bara härad. På akademihemmanet i Norra Knästorp ligger i sjelfva trädgården en större hög, omkring 16 fot hög och 350 fot i omkrets. Då den är delvis planterad och en grotta är anbringad på södra sidan och på toppen en rotunda med bänkar, äro ofvanuppgifna mått endast ungefärliga. I den öfriga delen af socknen finnas numera inga högar enligt uppgift af Kyrkoherden härstädes, Prosten Hoflund.

Trappstenen till sakristian utgöres af en 110 cent. lång och 50 cent. bred halfcirkelformig sten af granit, hvarå ett fantasidjur är inbringat af form, som bilagde teckning visar.

Då denna sten tydligen är af hög ålder bad jag . . . Kapten N. P. Bruzelius på Råbygård att vidtala församlingen, att nämnde trappsten, som borde

5. Trappsten till sakristian i Knästorp (f.d. tympanonsten) numera i Lunds univ. hist. museum.

utbytas mot en annan, måtte blifva förvarad på passande ställe. Tillika finnes en dopfont med fyrkantig skål, öfverkalkad. Predikstolen är från Kristian den 4:des tid. Dessutom fann jag en Kristusbild af ek, bortkastad i ett hörn af vapenhuset. Nämnede bild, som är mycket illa medfaren och har förlorat armarne och en del af fötterna, är groft, men ej illa utförd samt troligtvis af hög ålder.

Till Knästorp hör äfven Wesums by, der, enligt Gillberg, "Malmöhus läns beskrifning", den skånska Konungen Weset haft sin kungsgård, af hvilken byn fått sitt namn.

N:o 5. Tottarp

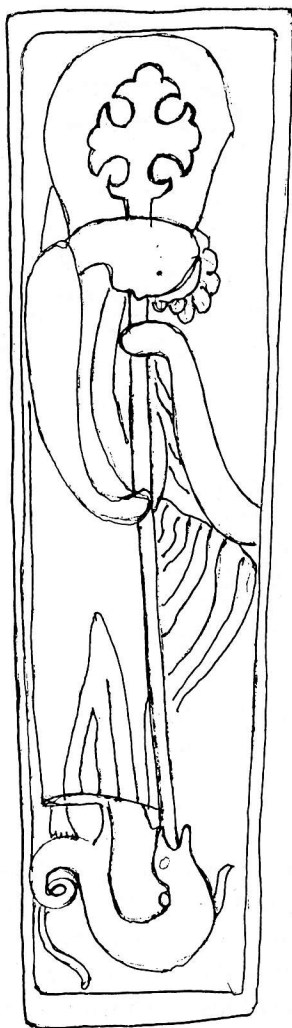
Å N:o 8 Kabbarp, nära det gamla värdshuset "Hvilan", hvarest nu Folkhögskolan har sin plats, ligger en stor hög, i hvilken egaren år 1856 anlade en större källare. Man anträffade då på 2 alnars djup ett söndergånet svärd, en halsknapp och åtskilliga andra fragmenter af brons samt en dolk med fyrkantigt handtag af flinta. En half aln längre ned råkade man på tvenne skeletter, omgifna hvardera af en förmultnad träram, samt med fötterna i öster och hufvudena i vester. Se vidare härom Dansk antiqvarisk tidskrift, sid. 80. Numera är högen planterad med träd.

6. Kristusbild från Knästorp, nu i Lunds univ.
hist. museum.

På gränsen af Burlöf och Tottarp ligger en hög, som undersöktes för omkring 30 år sedan af Erkebiskop H. Reuterdahl samt Kontrakts Prost J. Pettersson och hvori anträffades ett skelett efter en vuxen mansperson. Sedermera började för ett par år sedan en Mjölhare Anders Andersson, att utjemna densamma, men förmåddes af Prosten J. Menander att upphöra med arbetets fortsättning. Å N:o 10 Djurslöf ligger en hög, omkring 16 fot hög och 800 fot i omkrets.

I kyrkan, som saknar intresse och som undergått flera förändringar, står ett altare, hvars yttre del ej är mer än högst 200 à 250 år gammal, men hvars under de nyare tillsatserna dolda del är ganska gammal. Ehuru densamma är mycket skadad, äro dock ännu åtskilliga figurer tydliga, hvilka äro med stor skicklighet målade på kritgrund. I synnerhet är ett ansigte särdeles tilltalande. Dessutom förvaras här ett rökelsekärl i spetsbågsstil, hvartill dock kedjorna äro förstörda, en Kristusbild med törnekrona och helt skägg, fötterna korsade, från slutet af Katolska tiden.

7. Gravsten i Kyrkheddinge kyrka.

N:o 6. Kyrkheddinge

Oaktadt jag förfrågade mig hos skolläraren i socknen, Johansson, som noga kände till trakten och intresserade sig för fornlemningar, har jag dock ej kunnat få reda på någon fast sådan härstädes, ehuru åtskilliga fornsaker blifvit funna vid torfupptagning och plöjning å åkrarna.

I vapenhuset till venster om hufvudingången till kyrkan, som nu är alldeles ombyggt, är insatt i sjelfva väggen en grafsten, å hvilken, som teckningen visar framställes ett helgon eller frälsaren, som trampar på en drake, i hvars gap han sticker en lans, upptill försedd med ett prydligt kors. Längden 2 m. 52 c. bredden upptill 47 cent. nedtill 40 cent. Denna ovanliga, af sandsten förfärdigade grafsten påminner om de af mig å Walleberga kyrkogård funna grafstenarne och tillhör sannolikt 1200 talet. Då den troligen legat i gamla kyrkan till golfsten, har den lidit mycket genom trampning.

Dessutom finnes en dopfunt af sandsten med fyrkantig, enkel skål, lik den i Knästorp, en särdeles gammal fattigstock af jern, samt en vacker predikstol från Kristian den 4:des tid.

N:o 7. Esarp

Å säteriet Eserups egor ligger en stor hög, 228 fot i omkrets och 16 fot hög, väl bibehållen och af egaren till Eserup, Kammarherren, Friherre Wrangel von Brehmer inhägnad med jordvall och planterad.

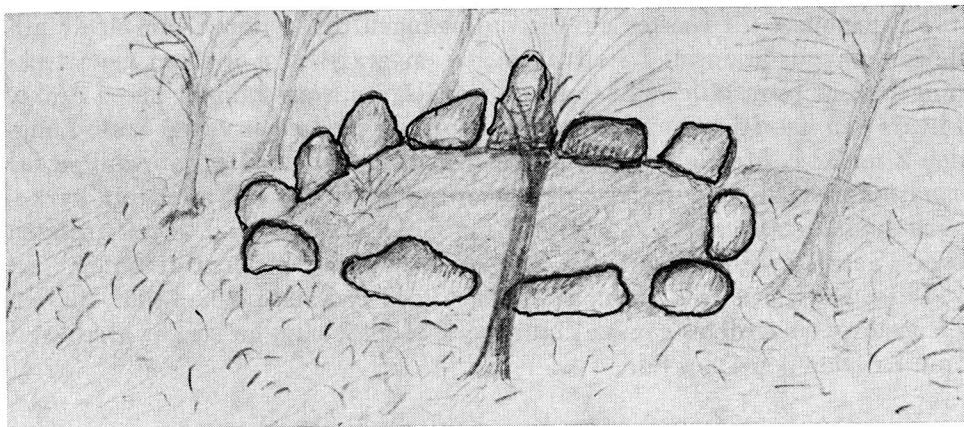
I kyrkan, som är särdeles obetydlig, finnes intet anmärkningsvärdt.

N:o 8. Mölleberga

Inom denna socken ligger helt nära Seje å en större grafhög, "Galgebacken" kallad, hvari flera benrangel af menniskor blifvit funna.

Till venster om vägen, som förer från Mölleberga till Bara, ligger ej långt från byn å hemmanet N:o 5 på en naturlig jordförhöjning en stor, med väldiga träd och buskar bevuxen hög. Då man kommer upp på högen, finner man, att i densamma är anbringad en ansenlig, af 13 särdeles stora stenar bestående kula eller dyss. Se teckningen. Kistan, som är 20 fot lång och 12 d:o bred, saknar numera öfverliggare. Någon af särskilda stenar bildad gång synes aldrig hafva funnits. Å den högsta stenen har en af ställets förra egare låtit inhugga sitt namn jemte årtalet etc. Denna ansenliga och vackra fornlemning, som af allmogen kallas "Kycklinghönan" får en ännu allvarligare och mera storartad pregel genom de gamla och höga träd, som kasta sin mörka skugga öfver det åldriga grafmonumentet.

I kyrkan, som är obetydlig, förvaras ej något af intresse, med undantag af en större på kritgrund målad tafla, föreställande treenigheten och utan

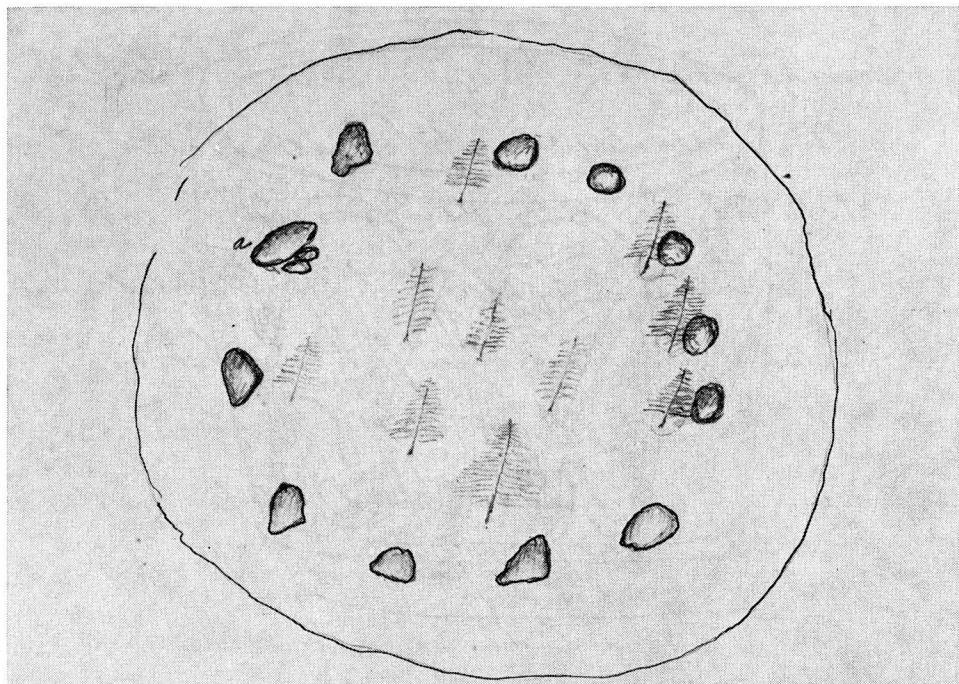

8. Kycklingahönan i Stora Mölleberga.

tvifvel utförd mot slutet af katolska tiden i Skåne. I midten framställes en stor skäggig man med allvarliga drag, prydd med Påfvekronan (Gud Fader), och hållande i sin famn Kristus, fäst på korset, på hvars ena arm en vit dufva (Den Helige Ande) sitter. På högra sidan, något längre ned på taflan, knäböjer en skäggig man i mörk dräkt, öfver hvilken är skrivet: Hans Pederssøn 1549 samt vidstående bomärke. Uptill till venster står: Morten laursen; till höger: Anders Tusøn. Arbetet är ej illa utfördt och har en fullkomligt katolsk pregel, oakadt det sena årtalet.

N:o 9. Bara socken

Å egorna till Tranberga (fordom kalladt Tranbjerget), en gård under Torups herresäte finnas nära vägen mellan Bara och Hyby tolf i en krets satta stenar, hvilka omsluta ett rum, ungefär 66 fot i diameter såväl i norr och söder som i öster och vester. Af dessa är den längsta 5 fot ofvan jord, och ingen är lägre än 3 fot. Att med säkerhet säga, till hvilken period denna fornlemning hör, är omöjligt; dock kan man tillåta sig den gissningen, att antingen dessa stenar utgöra omgifningskedja till en runddyss eller att monumentet blifvit upprest under jernåldern och varit en samlingsplats för traktens invånare, sålunda ett slags domarering. Stenen *a* står lutande mot en mindre sten, som hvilar på en något större, hvarunder tre mindre flata stenar ligga, bildande ett slags kista. Enligt en närboende torparens uppgift

9. Domarering i Tranberga, den s.k. Stenakrissen.

har ifrågavarande sten varit förd till Torup, men” de hade ingen fredd för oty”, utan man måste föra den tillbaka, då den kom att erhålla ofvanbeskrifna ställning. Nu växa en mängd granträd, buskar och framförallt Harris (*S. scoparius*) inom stenkretsen, så att man ej kan öfverse densamma från en punkt och endast med mycket besvär uppmäta densamma.

Enligt uppgift af Kyrkoherden Ahlström, som mycket intresserar sig för fornlemningarnes bevarande, finnas inga högar inom socknen; deremot finnes å N:o 8 Wärby en s.k. offerkälla, der ännu för några tiotal af år offrades mindre föremål.

I kyrkan, som på senare tid blifvit mycket förändrad, finnas flera intressanta saker.

Midt på golfvet ligger en vacker grafsten, hvarå framställes en riddare med dess hustru, Lasse Ulfstand och Göril Gyldenstjerna. På sidorna äro deras fäderne och moderne-vapen framställda. Då denna sten, som är utmärkt vacker, söndagligen slites samt är mycket svårläst, der den nu ligger, anmodade jag Kyrkoherden Ahlström att anhålla hos kyrkans Patronus, egaren

10. Dopfundt från Bara kyrka, numera i Statens historiska museum.

af Torup, att stenen måtte upptagas med det snaraste och anbringas på en passande plats i kyrkan, t.ex. i förra grafkoret. I detta, hvilket nu begagnas som sittplats för Torups herrskap, sitter ett vapen, som tillhört Öfverste Löjtnant Joachim Beckfriis, född 1684, död 1741. Tillika är i ena väggen infäld en större sten, hvarå läses: "Sedan jag åhr 1660 är af *Konglig Maiestät* och cronan Swerie ifrån Sahlig Grefve Corfitz Ulfelt sequestrerad worden samt åhr 1735 den 21 Maii efter höga Öfverhetens Domb Beckiske Familien åther lemnat och likmätigt hållit syskonskifte tildelt *Öfverste Lieutnanten Wälborne Joachim Beckfriis* så är jag af *Bemälte Herre* reparerat worden med två tusende fembhundr[a]de sextio Dahler silfvermynt som slöts åhr 1740". För kuriositetens skull torde böra nämnas, att de understrukna orden äro förgyllda, men den öfriga inskriften endast försilfrad.

På samma vägg sitter en trätafla med Beckfriisiska och Stjernbladiska vapensköldarne, under hvilka läses: "Åhr 1741 den 6 October förenades dessa vapen igenom kyrkans band".

I tornets södra vägg finnes en sten med tvenne vapen och derunder K.G.E. M.W. Utanpå kyrkoväggen sitter ett vapen, insatt öfver Knut Grubbe och Mette Ulfstand. På förutnämnda grafkors vägg ser man Beckfriisiska vapnet, derunder: Joachim Beckfriis och årtalet 1759.

På Kyrkogården stod foten till en dopfunt af kalksten med fyra hufvuden, 3 lejon- och ett d:o af en skäggig man med tonsur. Den påträffades i muren, då man skulle hugga ut ett fönster, och har förmodligen blifvit inmurad vid någon föregående förändring. Skålen till nämnde fot står nu i parken till herresätet Torup. Då, som teckningen visar, denna funt är ganska gammal och väl arbetad, har egaren af Torup, Coyet, på min begäran lofvat insätta hela funten i kyrkan.

På Torup, som är beskrifvet af Ljunggren, "Skånska Herregårdar", förvaras två små kanoner, den ene med handtag, funna i slottsgrafven, äfven som en mängd i torfmossar funna horn af ren, elg, kronhjort och rådjur.

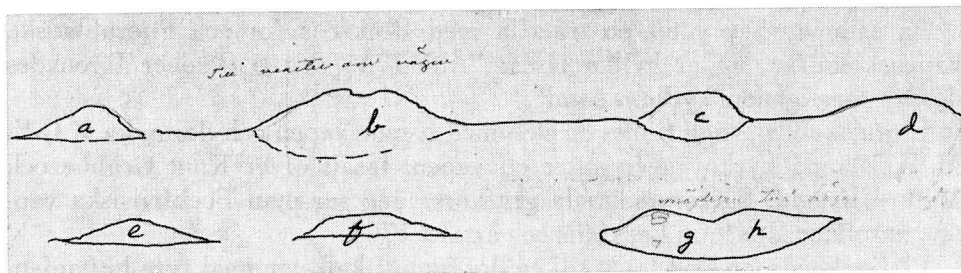
N:o 10. Görslöf Kyrkoby

Görslöf Kyrkoby delas ännu i Nordan å och Sunnan å, hvilka namn begagnas man och man emellan, liksom Kyrkeby med uteslutande af Görslöf.

På åboen Måns Hanssons hemman ligger en större aflång hög, enligt min åsigt bildad af naturen, men hvilken af allmogen anses vara en grafhög. I en naturlig sandhöjd å prestgårdens mark ej långt från kyrkan, anträffades år 1858 en lerurna, som strax blef sönderslagen, 17 glasperlor af olika form och färg, 16 röda lerperlor, 14 bernstensperlor, 3 små fibulor af brons, ett sylskaf af d:o med temligen sannolikhet tillhörande den äldre jernåldern. Fyndet förvaras å Lunds museum och är af mig närmare beskrifvet i "Svenska Fornlemningar", 2:dra häftet, sid. 92, 93.

Dessutom hafva vid åtskilliga tillfällen i samma grusgraf blifvit anträffade ett jernspjut, fragmenter af diverse jernsaker, perlor, menniskoben etc., hvilket tyckes visa att det hela utgjort en begravningsplats från den äldre jernåldern.

Traditionen berättar, att en Fru Kristina skänkt en jordrymd, "Silketången" kallad, till presten, emedan hon blifvit räddad, genom ett besök i prestgården, från att dela sin herregårds öde, hvilken sjönk ned i en djup dæld nära Seje å.

11. Högarna å Arlövgårdens ägor, sedda från väster.

I kyrkan, som är obetydlig, förvaras en dopfunt med rund skål¹ och fyrkantig fot, påminnande om funten i Uppåkra kyrka. Predikstolen och altaret äro från slutet af 1600 talet och sakna konstvärde.

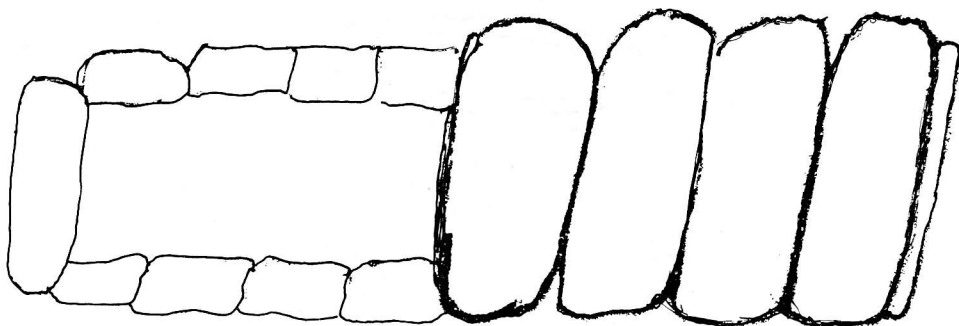
Annexet utgöres af Särslöf, men denna socken ligger i Oxie härad och är beskrifven under Oxie härad.

N:o 11. Burlöf

Å N:o 7 Arlöf, helt nära Kronotorps park och qvarn, ligger en ovanlig hög, "Daghög" kallad. Den är numera planterad med träd och på toppen är anbringad en grotta, i hvars midt en stor alm växer.

På en liten sandås å egendomen Arlöf, midtemot Sockerbruket af samma namn äro en mängd högar belägna. Ännu äro 7 qvar, af hvilka 3 ligga till venster om vägen, som för från sockerbruket till egendomen Arlöf. Högen *a* är 10 fot hög och 280 fot i omkrets, temligen väl bibehållen, men med en fördjupning på ena sidan. Högen *b* är 14 à 16 fot hög, omkring 400 fot i omkrets, med fördjupning på toppen. Högen *c* 8 fot hög och ungefär 220 fot i omkrets. Högarne *d* och *e* äro mera platta och ungefär 5 à 6 fot höga. Högarne *f* och *g* äro nästan sammanhängande och vida betydligare, men man kan numera ej med säkerhet uppgifva hvarken deras höjd eller omkrets. På toppen af *h*. *f* är en kista anbringad. Den är något öfver 20 fot lång och 2 fot bred och har varit täckt af flata öfverliggare, af hvilka dock endast fyra äro kvar. Dessa betäcka 12 fot af kistans längd. Enligt uppgift af Disponenten å Arlöfs sockerfabrik blefvo de tre öfriga öfverliggarne för några

¹ Se rättelse sid. 39.

12. Stenkista i högen F. å Arlövgården.

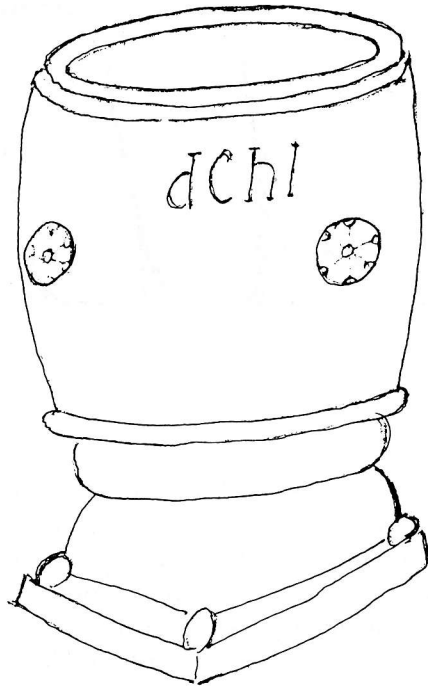
är sedan förstörda, då man tillika påträffade ett människoskelett. Troligen har redan förut grafven varit undersökt, emedan man i annat fall väl borde hafva träffat på flera skeletter och sten- eller bronsredskap, då denna fornlemning sannolikt tillhört den sista delen af stenåldern eller början af bronsåldern. I denna min förmodan styrkes jag derigenom, att Kontrakts Prosten J. Menander vid mitt besök i Burlöf sade sig hafva hört berättas, att i någon af högarna ett bronssvärd blifvit funnet.

På tal om Burlöfs socken nämner Gillberg i sin resebeskrifning, sid. 174, att i "Ågarps by bredvid vägen till Lund är en stor grafvård, hvarutinnan för någon tid tillbaka fanns ett ganska stort svärd eller Brynja med ovanligt stora mennisko Ben, som blefvo förde hit till Malmö Rådhus efter Magistratens derom afgifna berättelse". Tuneld i sin geografi omnämner, att å N:o 2 Åkarp fanns en tom och ihålig grafvård (förmodligen stendyss), utan tvifvel samme "grafvård", som Gillberg beskriver.

Burlöfs kyrka är uppbyggd under tre perioder och är numera högst bristfällig. Dopfunten af hög ålder, men defekt; foten fullständig, men skålen afslagen och till en del förstörd. Altaret i rococo stil, ganska vackert, från 1598 med Ulfstandska och [Dresselbergiska] vapnet. En rätt vacker förgylld kalk af silfver från slutet af katolska tiden finnes. Den är skänkt, enligt omskriften, af Magister Petrus Seber,¹ cantor lundenses; der under Sebers vapen: en hjort med hjälm. På motsatta sidan läses: Burlöf Kirkis kalk. Se vidare Brunii konsthistoria sid. 593.

Predikstolen från slutet af 1600 talet, obetydlig och utan konstvärde[!].

¹ Peder Hanssøn Seber eller Sever var son af Myntmästaren i Malmö och dog omkring 1558.

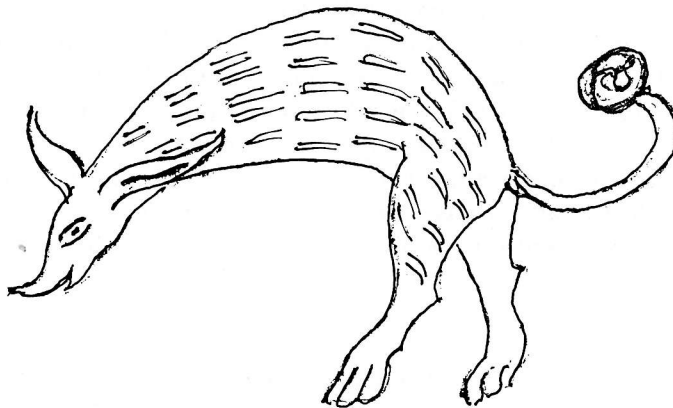
13. Dopfunt från Flackarps kyrka,
numera i Uppåkra.

På ena väggen hänger en oljetafla, föreställande Kristi Korsfästelse; kommen från barnhuset i Malmö. Derjemte finnes en större grafsten, rest af M:r Hans Andersson (Wedel), son af den berömde historikern, öfver dess hustru Brigitte Jörgensdotter och hennes förste man Nils Stison.

Kontrakts Prosten J. Menander, som är mycket intresserad för fornlemningars bevarande, eger en liten samling af fornsaker, hufvudsakligen stenredskap.

N:o 12. Uppåkra

Å Stora Uppåkra prestgårds mark ligga tvenne högar, den ene 180 fot i omkrets och 12 fot hög, platt ofvanpå samt planterad i senare tid med granar. Den andre är endast omkring 80 fot i omkrets och 6 fot hög.

14. Fantasidjur å ciborium från Flackarps kyrka. Numera i Lunds univ. hist. museum.

I Lilla Uppåkra finnes å hemmanet 2 och 11 en ansenlig hög, omkring 280 fot i omkrets och 13 fot hög.

I Hjerup står en runsten, beskrifven hos Liljegren, "Runurkunder", sid. 163, N:o 1439.

Å N:o 2 Hjerup anträffades för omkring 20 år sedan i en grusgraf ett obrändt människoskelett jemte 14 perlor af glas, färgad lera etc. samt ett jernsvärd, hvars handtag var omviradt med metalltråd (silfver?). På en åker nära derintill lågo å ungefär $\frac{1}{2}$ alns djup en mängd med kol betäckta cirkelformiga, af handstenar lagda kretsar, förmodligen "brandpletter", hvilket sålunda tyckes tillkännagifva, att en allmän begravningsplats från jernåldern der funnits. Samtliga funna föremål förstördes. Uppgift till författaren lemnad af en hemmansegare år 1859.

I en af högarne i Uppåkra anträffades 16 gröna glasperlor, 4 dubbla och 9 enkla blå d:o 19 hvita d:o 16 bruna och 6 gula lerperlor, samt 13 bernstensperlor, jemte åtskilliga större bitar af en benkam och några fragmenter af en bronsfibula. Sakerna förvaras på Historiska Museum i Lund och tillhöra den äldre jernåldern. Se vidare "Svenska Fornlemningar" II d. sid. 93, 94.

Sjöborg har i Samlingar f. N. F., tom. 1, sid. 90, fig. 6, aftecknat och beskrifvit en stendyss, som låg mellan Stora Uppåkra och Flackarp på en liten höjd och som strax efter 1798 förstördes af Professor Lundblad, som använde stenarne till en fördämning! !

I den af arkitekt Klein byggda, ståtliga kyrkan förvaras en vacker dopfunt

med rund skål (se nedan); tvenne rökelsekärl, det ena från Flackarps förstörda kyrka, samt ett ciborium eller pixis af förgyld messing. Öfverst står en Kristusbild. På locket, som är sexsidigt: AVE MMR., hvarje bokstaf under en spetsbåge. Själfva skålen, äfven sexsidig, är prydd med sex fantasisdjur med endast bakfötter. Midtelpartiet är rundt, foten sexbladig. Detta numera i Skåne ovanliga altarkärl är utan tvifvel från slutet af Katolska tiden och borde förvaras i något museum, emedan det nu lätt kan komma bort, alldenstund det vid mitt besök stod i ett öppet skåp bland en hop gammalt skräp.

N:o 13. Flackarp

Flackarps kyrka, som var en af de obetydligaste i Södra Skåne, är nu nedrifven och Uppåkra kyrka begagnas numera äfven af Flackarpsboarne.

Inom denna socken ligger Trollebergs säteri, fordom Werpinge kalladt, på hvars egor finnes en hög.

N:o 14. Brågarp

Inom denna socken finnas inga högar, enligt skollärarens och öfriga personers uppgift hvilka härom tillfrågades.

Kyrkan, som vid mitt besök undergick en betydlig reparation, har blifvit fullkomligt förändrad till både yttre och inre utseende. På hvalfvet voro upplagda en mindre Kristusbild på korset (fötterna korsade och genomstunga med samma spik) och en madonnabild med Kristusbarnet, båda från slutet af Katolska tiden. I vapenhuset stod en dopfunt med rund skål och fyrkantig fot, temligen enkel, nyligen målad med oljefärg!!

Ett epitaphium från förra århundradet öfver en Kornett Elmgren vid Kongl. Skånska Regementet till häst stod ute på kyrkogården.

N:o 15. Nefvithög

Inom denna socken finnes numera ej någon fast fornlemning, hvarken hög eller stensättning, enligt flera åboars uppgift, hvilka af mig härom tillfrågades. I kyrkan förvaras 3 bilder af ek, nemligen en Mariebild, betydligt skadad (ansigtet, händerna och Kristusbarnet afslagna), en biskopsbild, 84

15. Dopfunt i Nevishögs kyrka.

cent. hög, samt en tredje bild, föreställande en skäggig man, hållande i handen en bok, hvarpå ett lam ligger. Dessa bilder äro ej illa skurna och hafva varit helt och hållet målade och förgyllda, hvartill spår ännu finnes kvar. Predikstolen är i rococostil, utan konstvärde. Dessutom finnas sex mindre fyllningar af trä till ett altare, hvarå bibliska figurer äro framställda. I ett särskildt sprut- och materialhus står en vacker, 80 cent. hög, dopfunt med rund skål och med fyra djurhufvuden på foten. Å denna senare är vid sidan ett fyrkantigt hål anbringadt, för att kunna utsläppa dopvattnet, då det ej mera behöfdes.

I Önsvala by träffade år 1856 en bonde vid gräfning i en af sand och grus bestående hög ett människoskelett, ett svärd, två spjut, en stridsyx, ett plog-

jern och en afbruten ring, alla af jern. Dessa saker, med undantag af svärdet, som var förstördt, inköptes till Lunds Historiska Museum af författaren. Se vidare författarens beskrifning och teckning i: "Anzeiger für Geschichte unser Alterthums". Sjelfva högen är nu utjemnad.

N:o 16. Hyby socken

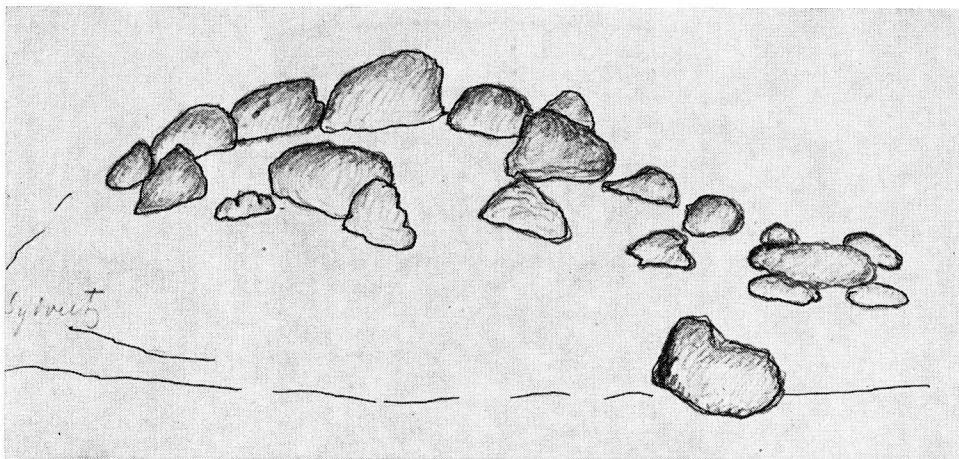
På herregården Hybys egor ligga till höger om vägen, som förer från Bara till Hyby, fyra små högar, af hvilka en är bevuxen med två hagtornsbuskar och en kallas "Risbjersbacken". På Nyvång, en plattgård under Hyby, ligger en ganska stor hög kallad "Altarebacken".

"Ellebjer", en naturlig, nu trädbevuxen höjd, ligger ej långt från sjelfva Hyby gård. Traditionen berättar, att man en längre tid (4 eller 7 år) der firat gudstjensten, emedan Hyby kyrka blifvit satt i bann på grund deraf, att tvenne riddare, som skulle bott på Hyby, mördats i kyrkan af tvenne fröknar, hvilka bodde på Burö, det gamla namnet å Klågerup. Såsom orsak till mordet uppgifves, att riddarne först varit förlofvade med frökne, men sedan öfvergifvit dem. Se vidare Ljunggren, Sk. Herregårdar, Klågerup.

Å N:o 18 Winninge ligger en högst betydlig hög omkring 20 fot hög och 400 fot i omkrets. Då den är belägen på en ganska ansenlig landthöjd, har man vid klart väder från högens topp en övanligt vidsträckt utsigt. Med tillhjälp af en god kikare ser man nemligen då Lund, Malmö, Kjøbenhavn, Landskrona, en stor del af Södra Skåne och Seland samt Hven. Man lär kunna derifrån räkna öfver 40 kyrkor i Skåne och på Seland. (I "Skånes Kalender" sid. 401, uppgifves oriktigt att denna fornlemning hör till Bara socken).

På N:o 6 Winninge, å den såkallade "Galtåsa" finnes äfven en övanligt stor hög. Den är 30 fot hög på ena sidan och 24 d:o på den andra samt öfver 500 fot i omkrets. Den är afgräfd kring foten och försedd upptill med en ansenlig fördjupning. Enligt den närboende torparens uppgift hade man vid gräfningen träffat på murade stenar.

Å samma hemman, men på andra sidan om vägen, ligger på en aflång kulle en stendyss med gång, "Jättegården" kallad. Kammaren, som består af 10 stora stenar, är 20 fot lång och 9 fot bred. I midten ligger den ene öfverliggaren nedfallen. Gången består af 9 basstenar och en öfverliggare, samt är omkring 36 fot lång, men af olika bredd, 2—3 fot. Ett stycke från gången ligger en stor flat sten, som troligen utgjort täcksten i kammaren. Ett stycke längre borta, till höger om vägen, som för från Bara till Hyby, stå

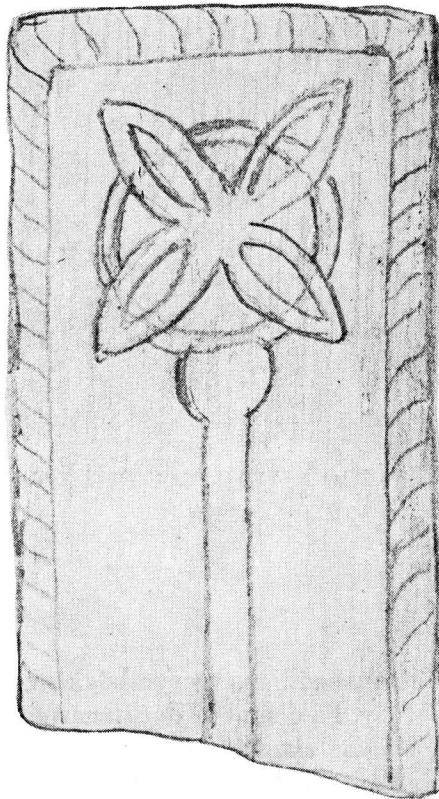

16. Jättegraven å Vinninge n:r 6, sedd från sydöst.

tvenne moderna antiqviteter, nemligen tvenne höga stenar, resta af en gammal Prost Svanander i Hyby. På den plats der stenarne nu stå hade han planterat åtskilliga träd, i hvilkas skugga gubben Svanander jemte hans gode vän och granne Prosten Borup i Bara brukade hvila sig. Å den ene stenen läses: "Ut sub umbra conveniat clerus Hyb. et Bar. arbores plantarunt Svanander et Borup. 1790". På den andre stenen äro tvenne förenade händer uthuggna och derunder läses: "Hugg ej träden niding! Handen skall förvissna". Oaktadt varningen äro nu träden borta, och den ena stenen nästan kullfallen.

I Tejarp ligger en mindre hög.

Hyby gamla kyrka är nu till större delen nedbruten och en ny utmärkt vacker dylik uppförd i spetsbågsstil efter ritning af en dansk arkitekt. I den nya kyrkan förvaras ett större krusifix af trä. Då jag gick omkring på den gamla kyrkogården, fann jag i närheten af den qvarvarande delen af den forna kyrkan en afslagen grafsten af ganska hög ålder. Detta fragment var $3\frac{1}{2}$ fot långt och i bredare ändan nära 2 fot. Som teckningen visar, har derå varit inhugget ett stjernlikt, fyrarmadt kors, omgifvet af en repstaf. Då grafstenen varit under längre tid utsatt för inverkan af årstidens och vådrets vexlingar, hade densamma lidit mycket, så att konturerna af teckningen delvis voro ganska otydliga.

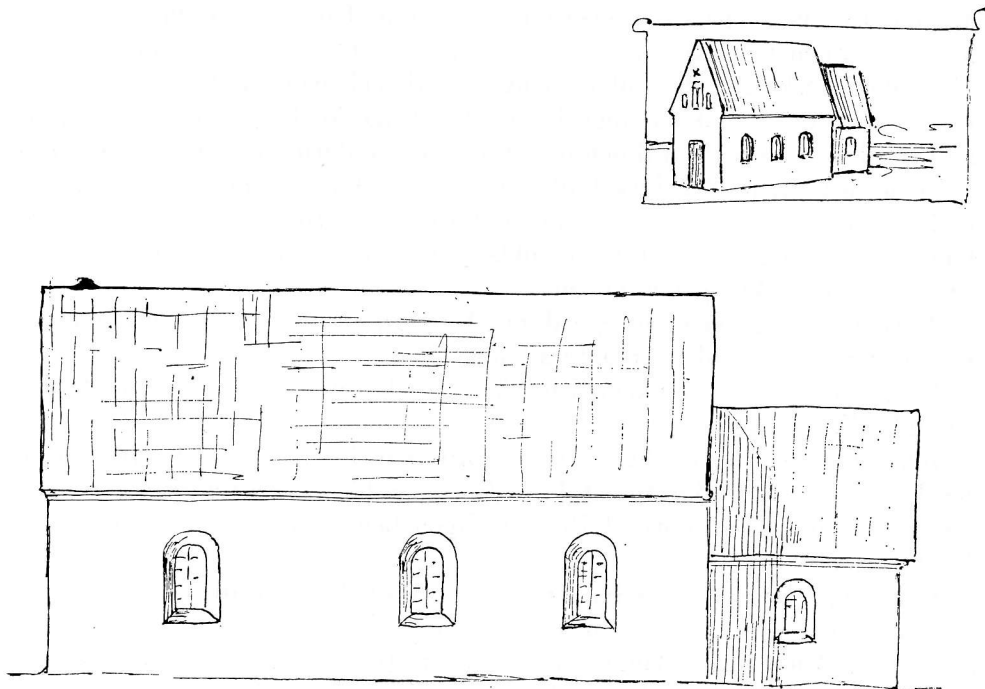
17. Fragment av gravsten å gamla kyrkogården i Hyby.

N:o 17. Bjereshö

(skall vara Bjereshög) socken.

Annexet Oxie ligger i Oxie härad och är redan beskrifvet.

Inom denna församling finnas inga fornlemningar. Sjelfva kyrkan, som är af hög ålder, är utan tvifvel en af de minsta i Skåne samt saknar helt och hållet intresse i arkeologiskt hänseende. Deremot ligger helt nära kyrkdörren en grafsten öfver en nämndeman och dess hustru, jemte sju barn, hvilken sten är af vikt därför, att samtliga derunder begrafna äro framställda i drägter, som nyttjades i midten af förra århundradet, såsom redan blifvit nämnt i inledningen till denna beskrifning.

18. Bjereshögs gamla kyrka. Teckning av G. J. Karlin 1894, tillhörig Kulturhistoriska museet i Lund. Överst: Perspektivteckning. Mitt på gaveln lämmar för kyrkklockan. Nederst: Fasadritning från söder.

N:o 18. Lomma socken

Inom denna socken hafva förut, isynnerhet i närheten af sjön, flera högar funnits, hvilka nu äro förstörda; men å N:o 4 Karstorp ligga qvar fyra högar oaktadt dessutom 5 dylika hafva under senare tider blifvit öfverplöjda. I den större af de qvarvarande högarne, som är omkring 14 fot hög och 300 alnar i omkrets, gjorde jag jemte egaren en undersökning år 1864. Högen var på toppen något nedsjunken, men vid foten syntes ännu åtskilliga stenar, som bildade en kedja. Dessa högar sägas i "Skånes Kalender" ligga i en by Karstorp men någon sådan finnes ej [!]

Sedan en 8 fot bred gång blifvit gräfd i norr och söder, anträffades på 5 fots djup i högens midt 4 större temligen flata stenar, 4 d:o mindre. Jordmassan öfver och under dessa var ganska hårdt sammanpackad. Ungefär en

aln under stenarne, på 7 à 8 fots djup, sågs en bred strima af gulaktig klibbig massa, hvilken vid närmare undersökning, befans [vara]ett alldeles upplöst människoskelett. Hufvudet, af hvilket till och med tänderna voro upplösta, ehuru fullt igenkänneliga, låg i öster. Ungefär der bröstet borde vara, anträffades en liten flintpil och några genom occidering till en stor del upplösta bronsbitar, hvilka dock tydligen voro qvarlefvor efter en rakknif och en bronsknapp. För öfrigt fans intet af intresse, ehuru vi gräfdde till bottnen. Om de öfriga högarne varit undersökta, känner jag ej, då jag ej besökt platsen efter undersökningen af högen.

Å Apothekare Åkerbloms egendom i Karstorp ligger i sjelfva trädgården, en stor, med olika trädslag planterad hög.

I Winstorps by å hemmanet N:o 2 är likaledes en hög belägen, som kallas "Bomhög".

Inom Lomma socken hafva flere fornsaker blifvit samlade af Kyrkoherden Härstedt i Fjelie. Bland dessa finnes en högst ovanlig pjes, nemligen ett litet, särdeles fint borr af flinta troligen begagnadt vid anbringande af hål i benredskapet.

Den gamla kyrkan är nedrifven och en ny särdeles prydlig är uppbyggd efter ritning af Stads arkitekten Nilsson i Landskrona.

Inom socknen ligger Alnarps landtbruksinstitut, fordom herresäte, sedermera anslaget som lön åt Landshöfdingen i Malmöhus län. Slottet derstädes är uppfördt i Holländsk renaissancetil.

KOMMENTARER

Bruzelius' inledning

Då författaren räknar Bjereshögs socken till Bara härads slättland, torde det bero på ett minnesfel. — Skånska Folkdrägter är ett planschverk, utgivet med text av Arvid Kurck 1872 och med planscher av konstnären O. Wallgren. Då Wallgren avled redan 1857, är dräktbilderna tillkomna före detta år. Här är en manlig och en kvinnlig dräkt från Bara härad införda. Om dräktskicket, se vidare Signe Forsberg, *Det gamla dräktskicket i Bara härad I—III* (Bara härads hembygdsförenings förlag). Då Bruzelius uppger att "numera finnes ingen folkdräkt" betyder det inte att dräkterna var helt försvunna, ty ännu omkr. 1880 levde personer, födda omkring 1800, som bar folkdräkter, och även om dräktplaggen inte användes, hade man dem förvarade i kistor och skåp. Det överlägsna uttalandet med anledning av folkdräkternas bortläggande är ett typiskt exempel på vissa "ståndspersoners" nedlåtande syn på den tidens allmoge, som också Bruzelius, trots alla sina förtjänster, var delaktig av.

Genarps socken

Till jämförelse med nutida förhållanden anbefalles Helge Andersson, Genarps kyrka, Historik och beskrivning. — De två herrskapsstolarna eller -bänkarna är ännu i behåll och likaså herrskapsläktaren från 1669. De två gravkoren eller gravvalven är också bibehållna. Predikstolen är densamma men har enl. Helge Andersson fått annan målning på 1700-talet. Även på 1800-talet skedde en övermålning. Om dopfunten, se Tynell, Skånes medeltida dopfuntar h. l. s. 18 och H. Andersson, Genarps kyrka s. 19. Den har fordom tillhört Allhelgonaklostrets kyrka i Lund och blev 1595 överförd till

Genarps kyrka från den gamla Allhelgonakyrkan i Lund, som nu stod öde efter reformationen.

Det gamla Heckeberga slott från 1500-talet revs i grunden 1873 och ett nytt slott i fransk renässansstil byggdes, som fortfarande står och är återställt efter att ha blivit brandskadat 1960.

Lyngby socken

Av den fornlämning, som av Bruzelius benämnes Mangelstenar är numera bara en rest sten bibehållen, kallad Månglestén. Se vidare Engström, Fornlämningar och fynd från förhistorisk tid i Bara härad s. 38 och avbildning s. 39. Den av Engström anförda förklaringen, att namnet härleder sig från den tid, då här fanns många stenar, är oantaglig.

Ättehögen å Lyngby n:r 5 i närheten av Esarp är ännu bibehållen och har enl. Engström s. 39 en höjd av 3,5 m. och en omkrets av 70 m. 1 fot=30 cm.

Högen å Lyngby n:r 12 eller Öbjer benämndes Skagels kulle. Den blev på ansökning av Klagstorps Kalkbruks AB borttagen år 1907 och blev därvid undersökt av antikvarien Bror Schnittger, Stockholm. Hans rapport över undersökningen är i utdrag återgiven av Engström s. 39.

Ytterligare två fornlämningar finns i Lyngby socken, som av Bruzelius är förbigångna. Å egendomen Långbygget (=Hässleberga n:r 3,4 & 5) finnes en domarering av 9 stenar och med en diameter av 8 m. — På Bökeslund eller Bökesåkra n:r 1 & 3 finnes en oval stensättning av 13 st. en halv meter höga stenar. Se vidare Engström s. 40—41.

Lyngby gamla kyrka revs i grunden 1882 och en ny kyrka byggdes på samma plats. Om den gamla kyrkan, se vidare Per Andersson i Skånes hembygdsförbunds årsbok 1933 s. 95 och Helge Andersson i Lunds stifts julbok 1954 s. 96. Den gamla kyrkan var av tegel och blev omkring 1770 förlängd i väster och tillbyggd i öster med en sakristia. Av här omtalade inventarier är i den nya kyrkan tillvaratagna Kristusbilden och altartavlan (nu på den norra väggen). Därtill finnes ifrån den gamla kyrkan en offerstock, två gravstenar från 1635 och 1772, fyra tavlor målade på trä med apostlarna Petrus, Judas Tadeus, Andreas och Simon samt framstycket till en herrskapsbänk med det Mörnerska vapnet. Den stora klockan från 1742 har också tillhört den gamla kyrkan.

Skabersjö socken

Den fornlämning, som kallas Dyssesten, är belägen å hemmanet Skabersjö n:r 7 & 15 eller Örnakulla. Denna gård är en utflyttaregård, som har övertagit ett gammalt namn i terrängen, där den är belägen. Dyssesten är senare uppmärksammas av statsgeologen N. O. Holst, som beskrev den i uppsatsen "En skånsk långdös" i Fornvännen 1909. En grundlig undersökning och utgrävning gjordes av Bengt Engström 1926, som har en utförlig redogörelse s. 25—30 i sin avhandling om Fornlämningar i Bara härad.

Skabersjö kyrka är inte av så ringa värde som Bruzelius påstår men är tvärt om en väl bevarad romansk kyrka med flera intressanta detaljer. Av de inventarier, som upptages av B., är följande bibehållna i kyrkan:

Predikstolen från 1585 med latinska inskrifter, men med den ursprungliga färgen avlägsnad, och en baldakin där över från 1700-talet; epitafiet över prosten Georg (Jörgen) Faxe och hans familj i det norra utbygget; och epitafiet över prosten Joh. Strutz. som är uppsatt på mittpelaren i kyrkan. Den nuvarande altaruppsatsen är komponerad av slottsarkitekten Barnekow 1774. En äldre altartavla från 1586 var enl. Svanander i behåll ännu på 1790-talet och kallades då "det gamla altaret." Gravstenen över Michael Petreius (icke Petregius), präst i Skabersjö och död 1642 har latinsk inskrift. Den är numera inmurad utvändigt i den södra kormuren. I den västra kyrkogårdsmuren, mittför tornet, är insatta två numera oläsliga gravstenar. Den ena av dessa är över Jacobus Lymerius (skall vara: Lemvicius enl. Carlquist, Lunds stifts herdaminne 5 s. 196), som var präst i Skabersjö och Törringe 1595—1618. Förut hade Törringe varit moderförsamling, men 1595 blev prästen förflyttad till Skabersjö, då av fru Thale Ulfstand det nuvarande prästlönehemmanet blev anslaget till prästgård till evärdelig tid.

Tjustorps by var under medeltiden egen socken och nämnes såsom sådan ännu 1414. Traditionen visar ännu en plats i Tjustorps by, där kyrkan har varit belägen, på Tjustorp nr 1 vid den västra sidan av vägen Bjereshög — Skabersjö.

Knästorps socken

Norra Knästorp hörde fordom till Torna härad men blev omkring 1890 överfört till Bara härad, där huvuddelen av Knästorps socken är belägen. Gravhögen i Norra Knästorp har enl. Engström en höjd av 4 m. och en omkrets av 100 m. — Prosten Joh. Hoflund, f. 1811, var kyrkoherde i Knästorp och Tottarp 1864—1879.

Knästorps kyrka är en väl bibehållen romansk kyrka. Den av B. uppmärksammade trappstenen till sakristian var en s.k. tympanon-sten, som har utgjort överstycke till kyrkans forna huvudingång på den södra sidan. Stenen har sedermera blivit införd till den kyrkliga avdelningen i Lunds univ. hist. museum, där den har nr 16 492 och kan beses i ett rum emot Krafts torg. Men ännu ligger en märklig skulpterad sten som trappsten till sakristiedörren. Det är ett fragment av en gravsten över kyrkoherden Hans Stisen (lat. Johannes Olai Stisionius), död i Knästorp 1661. — Dopfunten är utförligare behandlad av Tynell i Skånes medeltida dopfuntar h. I s. 19. Predikstolen, som är daterad till Christian IV:s tid, har bilder av de fyra evangelisterna. Christian IV var konung i Danmark 1588—1648. Kristus-bilden av ek, som är fragmentarisk, är deponerad i Lunds univ. hist. museum. — Sägner om kung Vese, som rådde om hela Vesums by, var känd ännu på 1930-talet.

Tottarps socken

Högen å n:r 8 Kabbarp är den s.k. Källarebacken, omkr. 200 m. söder om Hvilan, där Kabbarpsvägen vrider av i öster. Den låg fordom på fritt fält men är sedan 1910 belägen inom en hustomt. Det var ägaren av värdshuset Hvilan Anders Knutsson, som 1856 med myndigheternas tillstånd grävde en källare i högen, som blev murad med tegelväggar och tunnvalv. Se vidare Engström s. 14 samt Ingers, Burlövs kommun s. 33. Dess höjd är 3,5 m. Att högen där blivit upptagen under fornlämningar i Burlöv beror på att området Kabbarp 8 och en del av n:r 2 blev överfört från Tottarp till Burlöv 1959.

Den ättehö, som anges vara belägen ”på gränsen af Burlöv och Tottarp” är den fordom s.k. Ågarpe backe. Den borde egentligen varit upptagen under Burlöv, då den endast med sin södra sida gränsade till Tottarps socken. Högen var belägen på Åkarps möllas ägor (Åkarp n:r 6) och blev till större delen borttagen av Åkarps byamän på 1840-talet i samband med en ändring av Alnarpsvägens sträckning. Den av B. nämnda undersökningen skedde 1842. En mindre rest av högen med en höjd av 1 m. är bibehållen i det s.v. hörnet av en villatomt i hörnet av Möllevägen och Alnarpsvägen, mittför Åkarps skola. Se vidare Engström s. 9 och Ingers, Burlövs kommun s. 30. Äldre beskrivning i Carl v. Linnés Skånska resa, 2 uppl. (1874) s. 136. — Högen är av B. också nämnd under Burlövs socken s. 21.

Högen å n:r 10 Djurslöv är belägen intill den s.k. Möllevägen på den del

av n:r 10, som tillhör den Björkmanska egendomen. Dess mått uppgives av Engström s. 14 till höjd 3 m. och omkrets 60 m.

Tottarps kyrka hade genomgått om- och tillbyggnad 1850, då det gamla koret försvann och kyrkan blev tillbyggd med korsarmar och nytt kor. Av den medeltida kyrkan blev långhuset och det något yngre tornet stående. Det är därför en nedvärdering, då B. säger att kyrkan "saknar intresse." Den altartavla eller rättare sagt altarskåp, som B. nämner, förvarades vid denna tid i sakristian. Altarskåpet hade år 1700 fått ny målning på ytersidan men där under var rester av äldre målningar. Det är sedan 1944 i restaurerat skick uppsatt i den norra korsarmen. Kristusbilden eller krucifixet blev 1943 restaurerat och finnes nu i koret. Rökelsekaret kom bort, då koret genomgick ny ombyggnad 1891. Tottarps kyrka är utförligare behandlad i Ingers, Tottarps kyrka, Lund 1973.

Kyrkheddinge socken

Per Johansson, f. i Kyrkheddinge 1843 och folkskollärare därstädes 1868—1908, d. i Malmö 1926. Också Engström s. 18 bekräftar uppgiften, att inga (synliga) fasta fornlämningar fanns i socknen.

Kyrkheddinge kyrka har en ovanlig längd och är i sin mellersta del en romansk kyrka av hög ålder. Kyrkan består av från väster till öster: ett torn, som är byggt 1869; nedre delen av ett gammalt torn, som till sin övre del blev borttaget 1869; långhuset med tre korsvalv; ett rektangulärt kor med två korsvalv, som är byggt 1858 som ersättning för det gamla koret; och en sakristia, som blev tillbyggd 1869. Samtliga av Bruzelius upptagna inventarier är ännu i behåll. Gravstenen, som återgiver Mikael's strid med draken, är numera uppställd vid den norra sidan av koret. Dopfunten är beskriven hos Tynell h. I s. 19. Fattigstocken står i vapenhuset. På predikstolen är bilder av de fyra evangelisterna samt Adam och Eva i paradiset. Av B. icke uppmärksammade märkliga inventarier är ett krucifix, som numera i restaurerat skick är uppsatt i vapenhuset, och två mässingsstakar från 1669 på altaret. Dessutom har kyrkan haft en altaruppsats från 1588, varav rester finnes å Lunds Univ. historiska museum.

Esarps socken

Ättehögen är belägen omkr. 800 m. sydväst om Gamla Esarps gård. Engström s. 38 anger dess dimensioner till höjd 5 m. och omkrets 95 m. Dess folkliga benämning är Esarpehöjen.

Esarps kyrka bestod fordom av långhus och rakslutet kor och ett vapenhus vid den södra sidan. År 1860 blev kyrkan breddad, så att muren i söder blev stående men blev utflyttad i norr. I stället för korsvalv fick kyrkan ett brett tunnvalv av tegel. Samtidigt revs vapenhuset. Kyrkklockan hängde fortfarande i den västra gaveln, till dess kyrkan 1926 blev försedd med torn. — Av äldre inventarier finns här ett dopfat av mässing från 1500-talet och altartaklar från samma tid. Predikstolen härstammar från tiden omkr. 1600 men är förändrad i senare tid.

Mölleberga socken

Galgabacken är belägen å Stora Mölleberga n:r 2, 800 m. n.o. om Mölleberga kyrka. Den är en avlång höjd med en omkrets av 215 m, enligt uppgift av Engström s. 22, som anser den vara en geologisk bildning. Som fornlämning har den likväl en betydelse, då Bara härads avrättsplats fordom har varit förlagd här. Inte långt härifrån på Önsvala mark fanns ännu på 1700-talet ruiner av Bara härads tinghus, som blev övergivet 1688, då Bara härad fick tingställe i Dalby gemensamt med Torna härad.

Kycklingahönan är utförligare behandlad av Engström s. 20. Den betecknas som en gånggrift, som av skattgrävare blivit utsatt för åverkan. Engström återger äldre beskrivningar från 1624, 1668, 1680 och 1729. Men han har inte haft tillgänglig en uppgift av Svanander i hans latinska avhandling om Bara härad från 1796, *Dissertatio gradualis de territorio Bara*, i översättning av Helge Andersson, Bara härad i slutet av 1700-talet (Bidrag till Bara härads beskrivning, Lund 1958). Där meddelas å sid. 80: "För tjugo år sedan var det några, som grävde intill stenarna. De trodde nämligen, att penningar eller dyrbarheter voro gömda där, men hoppet svek dem.

Till slut sprängde bonden Lars Önersson i Mölleberga by minnesmärket med krut 1792 och blev fördenskull mycket illa sedd av de andra bönderna, som beundrat och vördat minnesmärket." — Här har vi orsaken till det nuvarande skicket. En av stenarna är 1804 försedd med inskrift av Bror Olsson i St. Mölleberga: År 1804 är dna Stn R af B O S B P D. Sägner om Kycklingahönan (Kyllingahynnan) är återgivna i Skånes hembygdsförbunds årsbok 1939 s. 114.

Av Bruzelius utelämnad är en fornlämning å hemmanet Lilla Mölleberga n:r 3, belägen 100 m. nordväst om gården, som av den föregående ägaren Lars Persson benämndes Hällekestian. Den beskrives av Engström s. 22 som en rund hög av 1 m. höjd och 24 m. omkrets.

Då Mölleberga kyrka påstås vara "obetydlig", är det ett orättvist omdöme. Den är inte av de minsta och är en väl bibehållen romansk kyrka med ett torn från den senare medeltiden. Ett vapenhus på den södra sidan revs 1860, men för övrigt har kyrkan en ålderdomlig karaktär både i det yttre och inre. Den här beskrivna tavlan med årtalet 1549 har enligt prof. Otto Rydbeck varit ett s.k. antemensale, d.v.s. framstycke till altarbord. Carlquist har i Lunds stifts herdaminne del 5, s. 78 (under Bara & Mölleberga) konstaterat, att den nämnde Hans Pedersen, som porträttet återgiver, har varit hospitalsföreståndaren Hans Pedersen i Lund (föreståndare för Helgeandshuset), som hade patronatsrätt till Mölleberga kyrka. Namnen Morten Laursøn och Anders Tusøn är kyrkovärdarnas namn. — Av andra märkliga inventarier har kyrkan en fyrkantig dopfunt, en altartavla från 1588, s.k. additionsaltare med inskrifttavlor, och predikstol från 1759. Den är enl. Torsten Karlson utförd av bildhuggaren Johan Ullberg i Finja. Densamme har också tillverkat överstycket eller krönet till altartavlan.

Bara socken

Tranberga gård består av hemmanen Bara n:r 2, 6, 8 & 10, som har blivit sammanslagna till en arrendegård, som har övertagit ett äldre namn på terrängen, där den blev förlagd.

Det folkliga namnet på stensättningen söder om Tranberga är Stenakrisen. Denna fornlämning är behandlad av Engström s. 23 som antager att här ursprungligen har funnits 22 stenar. Stenringen har en diameter av 18 meter. Denna fornlämning kallades på 1600-talet Mängelsten. Då Engström undersökte denna fornlämning 1926, konstaterade han att endast två av de kvarvarande 12 stenarna stod upprätt i ursprungligt läge, 2 stod i lutande ställning och de övriga var kullfallna. Engström bedömer stenringen såsom en fotkedja till en stendös. — Den vegetation, som fanns på platsen vid tiden för Bruzelius' besök och som gjorde fornlämningen svår att överblicka, är för länge sedan borttröjd genom herrskapet Coyets försorg. Friherrinnan H. Coyet har också hedern av att ha räddat fornlämningen genom att sätta stopp för ett grustag i dess omedelbara närhet.

S. P. Ahlström, f. 1825, var kyrkoherde i Bara från 1867 till sitt dödsår

1907. — Uppgiften att inga högar finnes i socknen är felaktig. I den till Bara socken hörande delen av Vinninge finnes å n:r 18 på en höjd benämnd Ljusbjer en vida omkring synlig ättehög, enligt Engström s. 23 av 4 m. höjd och 50 m. omkrets. Högen är av Bruzelius utförligt omtalad under Hyby socken.

Offerkällan i Värby, den s.k. Värby killa, är belägen intill vägen Värby-Mölleberga och i nordöstra kanten av det nuvarande villasamhället. Här offrades fordom penningar på midsommarsafton, då folk kom gående eller körande långväga ifrån. Offerpengarna skulle tillfalla fattigkassan i Bara socken. Seden att offra i källan fortsatte ända till 1880-talet. På offerdagarna spändes ett lakan över källan, där man lade pengarna. Genom diktningensarbete i närheten har källan för längesedan sinat, men genom friherrinnan Henriette Coyets inskridande blev den räddad från att bli igenfylld. Omkring 1960 blev Värby killa genom Bara kulturförenings försorg rensad för skräp. Därvid påträffades några småmynt från Oskar II:s tid men inga äldre mynt, ej heller några andra fynd.

Bara kyrka är en romansk kyrka, som i den senare medeltiden har blivit utvidgad genom att det ursprungliga koret är ersatt av ett större kor i jämbredd med kyrkan, som därigenom har fått rektangulär form. Tornet är ifrån slutet av medeltiden och är förhöjt på 1600-talet. I söder finns ett utbygge från 1600-talet, som ursprungligen var gravkor och sedermera herrskapskyrka men numera användes som sakristia. — Gravstenen över Larits Ulfstand och Göril Gyllenstierne, med figurer i kroppsstorlek, som låg i golvet, är numera upprest vid den norra väggen i vapenhuset. Vid den södra väggen i vapenhuset står två gravstenar, den ena över kyrkoherden Gottfrid Hyphauff och hans hustru Maria Block, båda döda 1719, och den andra över kornetten Andreas Wickman, död 1750. Det Beck-Friiska begravningsvapnet från 1741 hänger i sakristian och är i dåligt skick. En sten i väggen med inskrift är uppsatt till minne av kyrkans reparation 1740. Därtill finns en trätavla till minne av Maria Sofia Beck-Friis och friherre Hack Stjernblads giftermål 1741. Stenen i tornets södra vägg med två vapen och inskriften K.G.E. M.W. är uppsatt över Knut Grubbe och Mette Ulfstand, liksom vapnet utanpå kyrkväggen. Dessa stenar är ännu i behåll, liksom det Beck-Friiska vapnet från 1739 på den södra gaveln av f.d. gravkoret, numera sakristian.

Kyrkans dopfunt har på förslag av Bruzelius åter blivit sammanfogad men blev av kammarherre Gustaf Coyet 1879 skänkt till Statens historiska museum, där den ännu finnes. I dess ställe fick Bara kyrka en ny dopfunt av cement av samma slag som den som finnes i Tottarps kyrka. — Altaruppsatsen i renässansstil är från 1600-talet och har överst det Laxmanska vapnet

till vänster och det Grubbeska till höger. Slutligen skall nämnas att i vapenhuset står en numera obegagnad kyrkklocka med Ave Maria-bön, daterad 1435.

Görslöv (Kyrkoby) socken

Görslöv var ursprungligen en stor by på båda sidor om Segeå, som redan i tidig medeltid har blivit uppdelad i Görslöv Kyrkoby, Görslöv Nordanå och Görslöv Sunnanå. Av Bruzelius föres Sunnanå felaktigt till Görslöv socken. Sunnanå tillhör Burlöv. Se vidare Ingers, Burlövs kommun s. 47 samt Staffanstorps-aktuellt nr 2, 1970, s. 2.

Högen på Måns Hanssons hemman Nordanå n:r 8 bedömes också av Engström s. 16 vara en naturlig höjd (moränkulle). Dess folkliga namn är Görshøj. Av Bruzelius utelämnad är en annan fornlämning med namnet Killehöj, som är belägen på domkyrkohemmanet Nordanå n:r 5 eller Hele-nelund. Av denna hög återstår endast bottenlagret, som är gräsbevuxet och undantaget från odling. Högen, som är trädbevuxen, är synlig omkr. 250 m. söder om Dalbyvägen. Den är av Engström s. 17 felaktigt identifierad med en av de tre högarna, som fordom fanns på platsen för Kronetorps mölla å Arlöv n:r 7 i Burlöv. Se vidare under Burlöv.

Fynden i en grusbacke på prästgårdens mark 1858 omtalas av Engström s. 17—18, som också har en illustration fig. 16.

Silketången är ett område av 24 tunnland med läge söder om Segeå. Traditionen om Silketången var känd ännu på 1920-talet. Mor Boel Jöns Hans' berättade: "Där va en fru, såmm bode po Siltjetången, honn hadde en går där. Så en da kommor honn te prästgåren å sa där hadde skidd en sådden stor olyttja; där va en hynna såmm hadde värpt itt vinjelägg. A når honn komm himm, så va gåren sjonken. Å där ble itt kjarrholl där gåren hadde liggjed, så har di säjd. Så me desamma skänjte honn Siltjetången te prästgården. Där lå en flador sten po tjärkegolled, å de skolle va övor hinje." — Enl. kyrkoherde Gustaf Kocks anteckningar i kyrkoarkivet skall Silketången vara skänkt 1561 av en "matrona religiosa" (from hustru).

Kyrkan var vid denna tid mest lik Mölleberga kyrka, som den ännu är beskaffad. Den fick sin nuvarande gestalt 1885. Då revs det gamla tornet till jämnhöjd med kyrkotaket, och ett nytt torn med spira uppfördes väster om det gamla. I öster revs absiden och ersattes av en ny. — Uppgiften att dopfunten hade rund skål är felaktig. Skålen är fyrkantig (Tynell h. 1 s. 18). Vid kyrkans omdaning 1885 blev dopfunten försäld till nämndemannen Jöns Nilsson, Kyrkoby n:r 5. Han hade den stående i trädgården, men den blev

före hans bortgång 1918 såld till Lunds univ. historiska museum. — Altartavlan och predikstolen, som av Bruzelius åsättes ett ringa värde, är bibehållna i kyrkan. Altartavlan är daterad 1592 men har senare fått ny målning i fyllningarna. Predikstolen från omkring 1580 är en av de äldsta i Skåne.

Burlöv socken

Högen å nr 7 Arlöv, av Bruzelius benämnd Daghö, är en återstod av de tre högar, som låg här ännu omkr. 1800 och kallades Darrhöjana. Av dessa blev en borttagen strax i början av 1800-talet av dåv. ägarén av Krone-torp, lantrådet C. A. Cronsjö och en år 1841, då patron Chr. Bergh på platsen byggde Kronetorps mölla. Den tredje ännu återstående högen benämnes i folkligt tal Myllehöjen. Enligt Engström s. 8 har den en omkrets av 100 m. och en höjd av 4,25 m. Om Darrhöjana och andra fornlämningar i Burlöv, jfr Ingers, Burlövs kommun s. 22 och följande.

De sju högarna är belägna å Arlövsgårdens ägor öster om det nuv. fabriks-samhället och kallades Alöv backa. Jfr framställningen hos Engström s. 8 och i Burlövs komun s. 25. Vid tiden för Bruzelius' besök låg högarna bara, men numera är de för längesedan övervuxna av träd och buskar. Högarna är belägna på en ås-sträckning, som utbreder sig från ålderdomshemmet i norr till Lilla Segeå i söder. Engström angiver som mått på högarna: längst i norr en hög av 1 m. höjd och 60 m. omkrets och söder om denna en gravkulle av 3,4 m. höjd och 85 m. omkrets.

Nästa fornlämning, som av Bruzelius upptages — citerat från Gillbergs Beskrifning öfver Malmöhus Lähn 1765 — är densamma som benämndes Ågarpe backe och förut är upptagen under Tottarps socken på grund av sitt läge vid gränsen av Burlövs och Tottarps socknar. Se ovan under Tottarps socken s. 34.

Då B. angiver att Burlövs kyrka är uppbyggd under tre perioder, har han riktigt iakttagit förhållandet mellan kyrkans olika delar. Äldst är långhuset och en del av koret (hälften av den norra sidomuren). Därefter i ålder kommer tornet. Koret blev emot slutet av medeltiden förlängt och breddat i söder. Om dopfunten jfr Tynell h. 1 s. 18 samt Burlövs kommun s. 148. Den är sedan 1959 i restaurerat skick uppställd i kyrkan. Altartavlan säges vara i rokokostil; skall vara renässansstil. Vapenfigurerna på densamma är det Dresselbergska vapnet till höger och det Grubbeska till vänster. Om kalken, se vidare Burlövs kommun s. 150 och T. Karlson i Malmö fornminnesför:s årsskrift 1972. Predikstolen är från tiden omkr. 1600 och saknar icke konst-

värde. Tavlan, som föreställde korsfästelsen och var kommen från den 1803 nedlagda Barnhuskyrkan i Malmö, fanns här ännu i början av 1900-talet och kom bort vid restaureringen 1909. Den till sist omtalade gravstenen är bekostad av prosten Hans Andersen Vedel (f. Ribe 1595, d. i Burlöv 1661) till minne av hans första hustru Birgitte Jörgensdotter och maken i hennes första äktenskap kyrkoherden Niels Stisön, d. 1625. Stenen var en tid fäst i den norra muren i koret men är sedan 1942 enligt gammalt bruk liggande i korgolvet.

Kontraktsprosten J. Menander, f. i Färingtofta 1807, kyrkoherde i Burlöv 1859, tilltr. 1862, d. i Burlöv 1884. Han var tillsyningsman över fornlämningar i Bara härad.

Av Bruzelius förbigången är en vid denna tid väl synlig ättehög, belägen å Åkarp n:r 6 mellan Hvilan och Möllegården. Den benämndes Pehr Pehrssons kulle eller blott Kullen. Den hade förut en mera oregelbunden form och var av Pehr Pehrsson planterad med gran. Efter 1912 ingår högen i en villatomt, som köpmannen Otto Andersson fick avsöndrad från Åkarp n:r 6. Den dåvarande ägaren lät avschakta högen, så att den blev platt i sin övre del och nedtill rundad och med utjämnade slänter. Samtidigt blev den planterad med lövträd. Den nuvarande ägaren är f.d. lantbrukaren Erik Erenius, adr. Högvägen 1. Enligt Engström s. 9 har högen numera en diameter av 18 m. och en höjd av 2,5 m.

Uppåkra socken

Högarna i Stora Uppåkra är belägna söder om kyrkan på prästlöneboställets mark (n:r 8) och benämnes Storehøj och Lillehøj. Av Engström uppgives dimensionerna: för Storehøj höjd 2,75 m. och omkrets 65 m., för Lillehøj höjd 1,75 m. och omkrets 26 m. Den senare är numera omgiven av en trädgård, anlagd på 1930-talet, då lönebostället fick nya byggnader i närheten av högarna. Om fornminnesområdet vid Uppåkra kyrka, jfr Vifot, Järnåldersboplatsen vid Uppåkra i Hum. Vetenskapssamf:s i Lund årsberättelse 1935—36.

Högen i Lilla Uppåkra ligger på nuvarande n:r 12. Dess dimensioner är uttryckt i metersystemet höjd 3,5 m. och omkrets 90 m.

Runstenen i Hjärup står numera i trädgården till hemmanet n:r 9, kallat Stenshög. Där blev den uppsatt på 1880-talet i ett stenberg, men fordom stod den i marken söder om gården. Stenen blev 1876 undersökt av den danske runforskaren prof. Ludvig Wimmer och är avhandlad i Wimmer, De danske runemindesmærker III:33. Stenen dateras av W. till omkr. år 1000.

Inskriften lyder i nutida översättning: "Nafne reste denna sten efter sin broder Toke. Han var västern död." Se vidare Skånes hembygdsförbunds årsbok 1939 s. 112 med sägner om runstenen.

Den av Bruzelius efter fornforskaren N. H. Sjöborg omnämnda stendösen, som av Sjöborg var undersökt på 1790-talet innan den blev förstörd, var belägen i den norra delen av Stora Uppåkra och kallades Syrekullen. Den beskrives 1796 av J. F. Svanander sålunda: "Många och stora stenar äro uppställda så att de bilda en ring, i vars mitt synas tre väldiga stenar, som till utseendet likna en grav." (Svanander, *Dissertatio gradualis de Territorio Bara*, Lund 1796, i översättning av Helge Andersson: *Bara härad i slutet av 1700-talet*, Lund 1958, s. 82; i *Bidrag till Bara härads beskrivning* nr 15). Då denna fornlämning blev förstörd, användes stenarna till ett mölledämme på Sankt Peders klosters prästlöneboställe Höjebromölla i Knästorp.

Uppåkra gamla kyrka revs 1863 och en ny byggdes på samma plats 1864 av stadsarkitekten i Malmö William Klein. Den av Bruzelius avtecknade dopfunten stod till 1864 i Flackarps kyrka. Den är utförligare behandlad av Tynell i Skånes medeltida dopfuntar h. 1 s. 18. Av de två rökelsekaren är det ena nyligen försvunnet. Ciborium är förvaringskärl för nattvardsbrödet. Ifrågavarande ciborium hade enligt uppgift av dåvarande kyrkoherden i Uppåkra och Flackarp. prof. C. W. Skarstedt, tillhört Flackarps 1865 nedrivna kyrka och blev genom hans försorg 1879 överlämnat till Lunds univ. hist. museum. Där har det inv.-nr 10 621 och är betecknat som monstrans från Flackarps kyrka, av koppar med förgyllning, med fantastiska djurbilder.

Om Uppåkra gamla och nya kyrka, se vidare S. Fjellander i Skånes hembygdsförbunds årsbok 1936 samt krönikan *Arv och förnyelse* 1964.

Av Bruzelius förbigången är ett fornminne, benämnt Blackasten. Den är belägen i pilevallen mellan Hjärup i Uppåkra och Karstorp i Lomma och torde vara en kullfallen bautasten. Den var i liggande ställning redan på 1860-talet. En tradition i Burlöv omtalar att den var kastad av ett troll emot Lomma kyrktorn.

Flackarps socken

Ättehögen på Trollebergs ägor har namnet Brysshöj. Den har enl. Engström s. 10 en höjd av 2 m. och en omkrets av 60 m. och är bevuxen med hagtorn.

Flackarps kyrka blev utdömd 1861 och upphörde att begagnas 1864, då församlingen blev hänvisad till den nybyggda kyrkan i Uppåkra, varpå

kyrkan revs 1865. Nedläggningen av kyrkan skedde genom intriger av ägaren av Trollebergs gård, greve Wachtmeister, arrendatorn därav, baron Toll och biskopen i Lund J. H. Thomander. De bedrev sitt intrigspel utan att fråga efter församlingens vilja. Flackarpsborna protesterade i en skrivelse till Kungl. Maj:t men fick till svar att det var för sent. — Kyrkan bestod av långhus samt nedre delen av ett gammalt torn, som var nedtaget i jämnhöjd med kyrkotaket. I det sydvästra hörnet av kyrkogården stod en klockstapel. Vid kyrkans rivning blev dopfunten och kyrkklockan från 1735 förda till Uppåkra, men kyrkklockan blev 1954 återställd till Flackarp. Då blev den upphängd i en nybyggd klockstapel i gammalskånsk stil, som står på samma plats som den gamla. Då kyrkan revs, ville inte sockenboarna tillåta att stenen användes till något annat ändamål, varpå stenen blev tagen till att sätta kyrkogårdsmuren i stånd. Folket demonstrerade genom att, i stället för att gå till Uppåkra, gå till S:t Peders klosters kyrka vid Lund. Kyrkogården blev bibehållen och vårdas allt jämt, och sedan omkr. 1920 hålles där fri-luftsgudstjänster vid sommartid. — Om Flackarps kyrka, se S. Fjellander, Kring en försvunnen sockenkyrka i Lunds stifts julbok 1934 s. 61 och I. Ingers i Skånska Dagbladet 20/10 1953.

Brågarps socken

Ingen synlig gravhög fanns vid denna tid i Brågarps socken. Men i Svananders förutnämnda avhandling från 1796 omtalas: "I västra delen av Gullåkra bys mark syntes för några år sedan en ättehög." Rester av denna ättehög kom på nytt i dagen 1873 vid plöjning på Per Perssons ägor å Gullåkra n:r 6 i närheten av gränsen emot Knästorp n:r 1. Högen hade varit upplagd över en grav av resta stenar av en alns höjd vardera. Se vidare Engström s. 18, där en rapport från 1873 av prof. Sven Nilsson återgives.

Brågarps kyrka var länge en väl bevarad romansk kyrka och var en av de minsta i Skåne. Den blev 1854 försedd med ett kraftigt torn. Vid en reparation 1878 blev den vanställd genom upptagandet av stora spetsbågefönster. Den av B. nämnda Kristusbilden på korset förvaras numera i Lunds univ. historiska Museum, men en noggrann kopia därav blev utförd till kyrkans restaurering 1950. Vid samma tillfälle blev madonnabilden i restaurerat skick uppställd i kyrkan. Dopfunten, som är behandlad av Tynell h. i s. 17, stod 1913 i prästgården men har sedermera blivit insatt i kyrkan. Epitafiet över kornetten Bengt Elmgren († 1735) var uppsatt i sakristian bak altaret men blev på grund av bristande utrymme 1950 infört till Lunds

univ. hist. museum, på samma gång som altartavlan. Denna, som ursprungligen var ifrån 1618, hade undergått flera förändringar och hade mist en del av sitt värde och befanns därtill för stor för kyrkan. — Om Brågarps kyrka, se vidare Kyrkonytt, Staffanstorps pastorat nr 29 och 30 1972.

Nevishögs socken

Nevishögs kyrka består av långhus och torn från medeltiden, korsarm i norr från 1845 och i söder 1856 och kor från samma år. De i kyrkan förvarade tre bilderna av ek, som Bruzelius nämner, är numera försvunna. De finnes ej heller i Lunds univ. hist. museum, där de har blivit efterfrågade. Predikstolen, som är bibehållen, är i renässansstil från 1600-talet. Den gamla altaruppsatsen, ett s.k. additionsaltare, blev rekonstruerad vid kyrkans restaurering 1938. Då blev de av B. omnämnda sex fyllningarna med tavlor ur Nya testamentet åter sammanfogade till en altaruppsats av den form, som tillhör slutet av 1500-talet samt 1600-talet. — Dopfunten, som 1878 stod i materialhuset, har sedermera blivit uppställd i kyrkan. Det har skett före 1913. Av beskrivningen i Tynell: Skånes medeltida dopfuntar h. 1 s. 19 framgår att den vid denna tid hade sin plats i kyrkan.

En avbildning av de fynd från järnåldern, som gjordes i Önsvala 1856 finns hos Engström s. 20. Här är dessa fornfynd felaktigt upptagna under Mölleberga socken, som kan förklaras därav att Önsvala by är delad på Nevishögs och Mölleberga socknar. Den grusås, som benämnes Önsvala backe, är belägen i båda dessa socknar. År 1969 utfördes genom Historiska museets i Lund försorg nya grävningar i detta fornminnesområde å Önsvala n:r 5 i Nevishögs socken. En redogörelse däröver finnes i Staffanstorps-aktuellt n:r 5, 1969, och av J. Pettersson i Hle nr 1, 1970.

Hyby socken

Såväl Risbjärsbacken som Altarebacken är naturliga höjder. Några andra högar belägna ”till höger om vägen, som förer från Bara till Hyby” (d.v.s. söder om vägen) kan numera inte iakttagas.

Sågnen om Hyby kyrkas bannlysning, då den var stängd i sju år efter ett därstädes begånget mord är återgiven i Skånes hembygdsförbunds årsbok 1939 s. 123. En äldre uppteckning av Svanander finnes i Helge Andersson,

Bara härad i slutet av 1700-talet s. 85. Se även Danmarks Folkeminder nr 40, s. 123.

Ättehögen å n:r 18 Vinninge är belägen i den del av Vinninge, som tillhör Bara socken. Anmärkningen att förläggningen till Bara socken är oriktig bör alltså utgå.

Högen å Vinninge n:r 6 (Hälledal) kallas Rövarebacken eller Galtasölekullen. Den har enl. Engström s. 33 en omkrets av 100 m., och dess höjd över markytan är vid den norra sidan 4,5 m. och vid den södra 7 m. Sägner om denna hög och om högen å Vinninge n:r 18 finnes i Skånes hembygdsförbunds årsbok 1939 s. 115.

Den andra fornlämningen på Vinninge n:r 6, med läge söder om vägen Bara-Klågerup, är en gånggrift (av Bruzelius benämnd "stendyss") med namnet Jättagraven. Den är utförligare behandlad av Engström s. 31—33, som också redogör för riksantikvariens Hans Hildebrands undersökning därav år 1879 och de fynd som då gjordes. — En tradition i Vinninge uppger att "där skulle ligga den ståsste jätten, samm har fongeds."

En fornlämning från senare tid är två resta stenar från 1790, kallade Prästastenana, i Flängevad nära gränsen mellan Hyby och Bara socknar. Den latinska inskriften på den större av stenarna lyder i översättning: "För att träffas under skuggan, planterade Hyby och Bara prästerskap träden 1790. Frostén Svanander och Olof Borup." Träden är för längesedan nedhuggna, och stenarna är flyttade ett stycke söder om den ursprungliga platsen. Jfr Helge Andersson, Bara härad i slutet av 1700-talet, s. 42 och 103.

En mindre hög i Tejarp, nämnd av Bruzelius, är numera försvunnen men har enl. meddelande av brandchefen Harry Bengtsson varit belägen ett stycke norr om nuv. Klågerups ålderdomshem.

En av Bruzelius förbisedd fornlämning är runstenen i Vismarlöv. Den är utförligare behandlad av Engström s. 36. Den stod på 1600-talet i ett stengärde men stod därefter en längre tid vid den norra gaveln av skolhuset i Vismarlöv. För några år sedan blev den i samband med en vägomläggning flyttad till en gröning i närheten av skolhuset. Stenen blev 1876 och 1882 undersökt av den danske runforskaren Ludvig Wimmer, som tydde den ganska svårtolkade inskriften således: Tord högg dessa runor och Torsten. Folkvi äger högen. (Wimmer, De danske Runemindesmærker III:39). En folkskollärare i Vismarlöv och hans familj har efter inskriften på runstenen tagit släktnamnet Folkvi.

Hyby gamla kyrka blev antänd av blixten den 9 september 1873, och en häftig brand uppstod. Den västra delen av kyrkan med tornet blev mest skadad, men murar och valv blev stående. Därefter revs större delen av kyrkan, men koret blev bibehållet och istandsatt för att användas som gravkor för

adliga ätten Trolle. På bekostnad av patronus, kammarherre Carl Axel Trolle, byggdes en ny kyrka efter ritning av den danske arkitekten Ludvig Fenger. Den blev invigd 1877. Det av B. omtalade krucifixet av trä är kommet ifrån den gamla kyrkan. — Återstoden av Hyby gamla kyrka består av det ursprungliga koret från 1100-talet och en lika stor förlängning i öster från 1400-talet. Den västra gaveln är nyuppförd efter kyrkans brand. Den gamla kyrkan blev i två etapper, 1940 och 1950 restaurerad och är nu användbar som gudstjänstlokal och benämnes Hyby kapell. — Den av Bruzelius omtalade och avtecknade medeltida gravsten, som låg på den gamla kyrkogården vid tiden för hans besök, kan numera icke igenfinnas. — Om den gamla och den nya kyrkan, jfr Ingers, Hyby kyrkas brand 1873 i Skånska Dagbladet 28/9 1973.

Bjerseshögs socken

Bruzelius konstaterar, att på 1870-talet inga fornlämningar fanns i socknen. Men att en sådan fordom har funnits, framgår av en uppgift av Svanander i Bara härad i slutet av 1700-talet, övers. av Helge Andersson, där på s. 80 uppgives: ”På själva kyrkogården vid Bjersjö kyrka ligger en jättegrav, uppförd av tolv stenar.” Det är möjligt att detta fornminne har försvunnit, då man i enskiftetiden har tagit sten till nybyggnader.

Den av B. två gånger omtalade gravstenen från mitten av 1700-talet, som var försedd med figurer iförda den tidens folkdräkt och låg nära ingången till den gamla kyrkan, synes numera vara försvunnen. Den finns icke bland de gamla gravstenar, som är insatta i den nya kyrkans vapenhus. — Bjerseshögs gamla kyrka bestod av långhus med tre korsvalv och kor med ett korsvalv. Den revs 1894, och därefter byggdes en ny kyrka på samma plats, som blev invigd 1897. Från den gamla kyrkan är bibehållet mittpartiet av altarpopsatsen, en kyrkklocka, en ljuskrona av glas och några gravstenar. Ett krucifix i defekt skick är deponerat i Lunds univ. hist. museum. Om den gamla kyrkan och dess inventarier, se vidare Helge Andersson i Lunds stifts julbok 1953 s. 117.

Lomma socken

De fyra högarna å Karstorp nr 4 var vid tiden för Bruzelius' besök 1864 belägna på ett hemman, tillhörigt åboen Lars Bengtsson. År 1869 sammanköpte apotekaren C. M. Åkerblom på Svanen i Lund hemmanen Karstorp

n:r 3 och 4 samt Åkarp n:r 2, varav uppstod egendomen Svanetorp. Sedan denna egendom blev bebyggd, blev högarna belägna inom parken till Svanetorps gård. Deras benämning var i äldre tid Kastorpahöjana och sedermera Svanetorpa-kullana. Högarna är belägna i rad från norr till söder. Den nordligaste ligger mittför gaveln till boningshuset på Svanetorp, som är uppfört 1869. Den största av högarna är den tredje från norr. Den har enl. Engström s. 6 i nutida mått en omkrets av 110 m. och en höjd av 3,25 m. De övriga är mindre både till omfång och höjd. Jfr Engströms redogörelse s. 5—6. Högarna är fortfarande i gott skick, som är senast iakttaget vid besök på platsen den 9 mars 1974. — Fordom berättades i Lomma och Burlövs socknar åtskilliga sägner om "Kastorpahöjana." De är återgivna i årsboken Skånska Folkminnen 1929 s. 63 och i Skånes hembygdsförbunds årsbok 1939 s. 113.

Då Bruzelius strax efter beskrivningen av en av dessa högar, som blev undersökt 1864, nämner en stor hög i trädgården till apotekare Åkerbloms egendom, i Karstorp, har han tydligtvis inte förstått att denna hög är densamma som han undersökte 1864.

Bomhög (Bomhöj) är en ättehög på Vinstorp n:r 2, söder intill vägen Vinstorp—Hjärup. Högen har också givit namn till gården där den är belägen och som blev förlagd här i enskiftetiden. Engström s. 5 anger dess mått till omkrets 80 m. och höjd 4 m. och omtalar att man därifrån kunde se den danska kusten på det ena hållet och Romeleklint på det andra. Bomhög är ett gott exempel på hur en sådan fornlämning bör behandlas. Den är gräsbevuxen men inte planterad, den är icke vanställd av gångar och terasser eller obehöriga föremål. Se vidare Skånes hembygdsförbunds årsbok 1939 s. 112.

Två ättehögar i Lomma socken är förbisedda av Bruzelius. Den ena är belägen i Karstorps by, intill gårdsplatsen för hemmanet Karstorp n:r 1. Engström s. 5 uppgiver dess mått till 4 m. höjd och 80 m. omkrets. Den andra ligger i Nyvång på Alnarps ägor, väster om Alnarps skog och Väst-kustbanan. Den har en höjd av 3 m. En tradition i Tågarp i Burlövs socken förmäler, att den fordom kallades Kongshöjen.

Lomma gamla kyrka revs 1871 och en ny byggdes 1871—73 efter ritning av stadsarkitekten F. Nielsen i Landskrona. Från den gamla kyrkan överfördes till den nya: sex trätavlor med scener ur Nya Testamentet, som tillhört den gamla altarp uppsatsen från 1566, en ljuskrona daterad 1773 och en gravsten från 1659. Gravstenen är numera inmurad i den norra ytterväggen av tornet. Då Lomma nya kyrka blev restaurerad 1935, blev altarp uppsatsen rekonstruerad. De bibliska målningarna, som var utförda av Pehr Hollbeck på 1700-talet, blev innefattade i en altarp uppsats av gammal modell,

s.k. additionsaltare. Om den gamla kyrkan, jfr Bidrag till Bara härads beskrivning n:r 9 (1932) med en beskrivning över Lomma kyrka 1830, utg. av Alb. Ahlert och Tage de la Motte, samt Sven Nordengren, Lomma sockens och församlings historia, Malmö 1973.

Alnarps slott är byggt för lantbruksinstitutets räkning 1859 av den danske arkitekten F. Meldahl. Ett stycke öster om det nuvarande slottet har stått ett medeltida stenhus, fyrkantigt och i tre våningar. Det stod länge öde och revs 1780. (v. Schwerin, Skånska herregårdar efter Roskildefreden). De numera äldsta byggnaderna på Alnarp är den s.k. Gamlegård i den östra delen av området, som består av tre längor.

Tillägg

För att delgiva upplysning om vad nu gällande fornminneslag av 1942 föreskriver angående vården av fasta fornlämningar, meddelas härmed utdrag av paragraf 2 och 3.

§ 2: "Ej må någon utan tillstånd enligt denna lag utgräva, rubba, överhölja eller eljest genom plantering eller bebyggelse eller på annat sätt förändra eller skada eller borttaga fast fornlämning."

§ 3: "Till fast fornlämning hör så stort område på marken, som tarvas för att bevara fornlämningen och bereda med hänsyn till dess art och betydelse utrymme däromkring."

LITTERATURFÖRTECKNING

Alb. Ahlert och Tage De la Motte, Beskrifning öfver Lomma socken 1828 och Lomma kyrka 1830 av J. Falck (Bidrag till Bara härads beskrivning 9).

Helge Andersson, Bjärshögs gamla kyrka, Lunds stifts julbok 1953; Lyngby gamla kyrka, L. st. julbok 1954; Genarps kyrka, Malmö 1956, Lund 1972; Bara härad i slutet av 1700-talet, Lund 1958 (Bidrag till Bara härads beskrivning 15, jfr nedan under J. F. Svanander).

Per Andersson, Lyngby gamla kyrka, Skånes hembygdsförbunds årsbok 1933.

Gunnar Carlquist, Lunds stifts herdaminne 5, Lund 1954.

Bengt Engström, Fornlämningar och fynd från förhistorisk tid i Bara härad, Lund 1927 (Bidrag till Bara härads beskrivning 5).

Sture Fjellander, Kring en försvunnen sockenkyrka, Lunds stifts julbok 1934; Slättby i Bara (= Stora Uppåkra), Skånes hembygdsförbunds årsbok 1936 och 1940; Arv och förnyelse, Lund 1964.

Signe Forsberg, Det gamla dräktskicket i Bara härad I—III, Lund 1934, 1945 och 1948 (Bidrag till Bara härads beskrivning 10, 11 och 12).

J. L. Gillberg, Historisk, oeconomisk och geographisk beskrifning öfver Malmöhus Lähn, Lund 1765.

N. O. Holst, En skånsk långdös, Fornvännen 1909.

Ingemar Ingers, Folkliga traditioner om ättehögar, årsboken Skånska folkminnen 1929; Några folksägnar från Bara härad, Skånes hembygdsförbunds årsbok 1939; Burlövs kommun, del I, Arlov 1972; Tottarps kyrka, Lund 1973.

Kurck & Wallgren, Skånska Folkdrägter, Sthm 1872.

Carl von Linnés Skånska resa 1749. Andra upplagan, Lund 1874.

Gustaf Ljunggren, Skånska herregårdar (med planscher av F. Richardt), Lund 1853—62.

Sven Nordengren, Lomma sockens och församlings historia, Malmö 1973.

J. Pettersson, Rapport från Önsvala, Ale nr 1 1970. Jfr Staffanstorpsaktuellt nr 5 1969.

Bengt Salomonsson, Malmötraktens förhistoria, Malmö stads historia, del I, Malmö 1971. (Behandlar också delar av Bara härad. Detta verk är av betydelse för klassi-

ficering av fornfynd och fornlämningar och för indelning av förhistorisk tid i perioder).

H. H. von Schwerin, Skånska herrgårdar efter Roskildefreden, Lund 1932.

N. H. Sjöborg, Samlingar för Nordens fornälskare, Tom. 1, Sthm 1822.

Staffanstorpsaktuellt nr 5 1969, nr 2 1970 och nr 4 1972 (ortnamn).

J. F. Svanander, Dissertatio gradualis de territorio Bara, Lund 1796. I översättning av Helge Andersson i Bidrag till Bara härads beskrivning 15, se ovan.

E. Tuneld, Geographie öfver Konungariket Sverige. Sthm 1793—94.

Lars Tynell, Skånes medeltida dopfuntar, Första häftet. Sthm 1913.

B. M. Viñot, Järnåldersboplatsen vid Uppåkra, Humanistiska Vetenskapssamfundets i Lund årsberättelse 1935—36.

Ludvig Wimmer, De danske Runemindesmærker, del III. Köbenhavn 1905.

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENING
ÅRSBERÄTTELSE 1/7 1973—30/6 1974

Ordf. Försöksledare Hans Åvall, Lomma; sekr. och museiförest. fil. dr Ingemar Ingers, Lund; kassör köpman Bengt Lindell, L:a Mölleberga, 212 90 Malmö. Antalet medlemmar är f.n. omkring 400.

Hembygds museet i Burlövs gamla prästgård har under tiden 1 maj—1 oktober varit öppet lördagar och söndagar kl. 14—18. Såsom museivakt efter hr Thure Andersson, som på egen önskan avgick den 1/10 1973, tjänstgör numera lantbr. Ivar Åkesson och fru Astrid Åkesson, Lenngrens väg 4, Staffanstorp, som mottager anmälan om besök på andra tider än de ordinarie (tel. Lund 25 48 92). Ivar Åkesson har också tillsynen över föreningens väderkvarn, Vinninge mölla i Hyby socken. Lantbr. Ingemar Håkansson har haft tillsynen över Jöns Svenssons hus i Kabbarp, ett hantverkarhem från tiden före 1850, som på begäran visas för besökande.

Årsmötet den 1 september 1973 var förlagt till Östarp. Till ny ordförande efter den i början av året bortgångne värderade ordföranden, dir. Sven E. Hansson, valdes försöksledare Hans Åvall, Lomma (Tel. Malmö 41 34 46).

Samlingarna i hembygds museet i Burlöv har fått en stor tillökning av gåvor, i synnerhet en samling föremål från Johan Jönssons gård i Kabbarp, som är skänkt av en anhörig, fru Ida Nilsson. Från Lindbergs plantskola i Åkarp är skänkt rosenplanter till trädgården. Förutom av styrelsemedlemmar är handräckningssysslor utförda av entreprenören Kurt Blomqvist och lantbrukaren Erland Nilsson, båda i Burlöv.

Från kommunerna i Bara härad: Bara, Burlöv, Genarp, Lomma och Staffanstorp, har föreningen blivit tilldelad anslag på sammanlagt 8,050 kr., därav från Burlöv 5,000. Därtill kommer anslag med 1,000 kr. från Åkarps syförening och 500 från Åkarps kyrkliga arbetskrets.

Den 26 maj hade kulturnämnden i Burlöv anordnat en hembygdsdag i gamla prästgården och dess trädgård. I programmet ingick folkdansuppvisning och sång av Ingeborg Nyberg. Pensionärerna från kommunens ålderdomshem var inbjudna och fick fri resa till och från festligheten.

Såsom årsbok för 1974—75 utger föreningen en snart 100-årig handskrift, "Arkeologisk Beskrifning öfver Bara härad, upprättad år 1878 af Nils G. Bruzelius." Den utgör n:r 16 i serien Bidrag till Bara härads beskrivning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Företal	3
Bara härad, inledning av Nils G. Bruzelius	5
1. Genarp	7
2. Lyngby	9
3. Skabersjö	10
4. Knästorp	11
5. Tottarp	12
6. Kyrkheddinge	14
7. Esarp	15
8. Mölleberga	15
9. Bara	16
10. Görslöv Kyrkoby	19
11. Burlöv	20
12. Uppåkra	22
13. Flackarp	24
14. Brågarp	24
15. Nevishög	24
16. Hyby	26
17. Bjereshög	28
18. Lomma	29
Kommentarer	31
Genarp 31. Lyngby 32. Skabersjö 33. Knästorp 33. Tottarp 34. Kyrk- heddinge 35. Esarp 36. Mölleberga 36. Bara 37. Görslöv (Kyrkoby) 39. Burlöv 40. Uppåkra 41. Flackarp 42. Brågarp 43. Nevishög 44. Hyby 44. Bjereshög 46. Lomma 46.	
Utdrag av fornminneslagen av 1942	48
Litteraturförteckning	49

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING
utgivna av
BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENING

- 1 (1923) TEXTIL ALLMOGESLÖJD
av *Henriette Coyet*
- 2 (1924) BERÄTTELSE OM BARA HÄRAD 1775
av prosten *N. O Lönqvist*, utg. av *Gunnar Carlquist*
- 3 (1925) FOLKDIKTNING FRÅN BARA HÄRAD
- 4 (1926) BURLÖVS ÖRTAGÅRD
av *Henriette Coyet*
- 5 (1927) FORNLÄMNINGAR OCH FYND FRÅN FÖRHISTORISK TID I
BARA HÄRAD
av *Bengt Engström*
- 6 (1928) BYALAGEN I BARA HÄRAD
av *Bengt Engström*
- 7, 8 (1929—30) GAMLA GÅRDAR OCH HUS I BARA HÄRAD, I & II
- 9 (1932) BESKRIFNING ÖFVER LOMMA SOCKEN 1828 OCH
LOMMA KYRKA 1830
av *J. Falck*, utg. av *Alb. Ahlert och Tage De la Motte*
- 10, 11, 12 (1934, 1945 och 1948) DET GAMLA DRÄKTSKICKET I BARA
HÄRAD I, II & III
av *Signe Forsberg*
- (1946) BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENINGIS VERKSAMHET UNDER
25 ÅR 1921—1946
av *Signe Forsberg och Ingemar Ingers*
- 13 (1952) LIVET PÅ KABBARP 1 & 6 1814—1864
av *Elin Thunell*
- 14 (1954) SÄGNER OCH HISTORIER FRÅN GENARP
av *Helge Andersson*
- 15 (1958) BARA HÄRAD I SLUTET AV 1700-TALET
av *J. F. Swanander*, övers. av *Helge Andersson*
- 16 (1974) ARKEOLOGISK BESKRIFNING ÖFVER BARA HÄRAD,
UPPRÄTTAD ÅR 1878 AF NILS G. BRUZELIUS
utg. av *Ingemar Ingers*

Av dessa kan n:r 2, 5, 6, 10, 11, 12, 13 och 14 erhållas till ett pris av 5 kr. pr st. genom sekr., Ingemar Ingers, Lund, eller i hembygdsgården i Burlöv på de tider den är öppen (lörd. och sönd. kl. 14—18 1 maj—1 oktober). De övriga är numera utsålda.